

**KÖY-KOOP HAREKETİNİN
TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN
GELİŞİMİNE OLAN ETKİLERİ**

Yıldız ÜLGEN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülen ÖZDEMİR

**2008
TEKİRDAĞ**

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÖY-KOOP HAREKETİNİN TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN
GELİŞİMİNE OLAN ETKİLERİ**

Yıldız ÜLGEN

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. GÜLEN ÖZDEMİR

TEKİRDAĞ- 2008

Her hakkı saklıdır

Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR danışmanlığında, Yıldız ÜLGEN tarafından hazırlanan bu çalışma 05/12/2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof.Dr. Bahattin ÇETİN

İmza :

Üye Prof.Dr. İ.Hakkı İNAN

İmza :

Üye : Yrd.Doç.Dr. Gülen ÖZDEMİR

İmza :

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Orhan DAĞLIOĞLU
Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÖY-KOOP HAREKETİNİN TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN
GELİŞİMİNE OLAN ETKİLERİ**

Yıldız ÜLGEN

Namık Kemal Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yardımcı Doç. Dr. Gülen ÖZDEMİR

Köy Kalkınma Kooperatifleri özellikle 1960'lı yıllarda Türk kooperatifçilik hareketinin öncüsü konumunda olup demokratik kooperatifçilik açısından olumlu katkılar sağlamışlardır. Türk kooperatifçiliği o döneme kadar gerçek anlamda tabandan gelen bir kooperatifçilik hareketi ile tanışmamıştır. Ancak ülkemiz ekonomisinde, özellikle de tarımın gelişmesi açısından kooperatifçiliğin önemi bu kooperatiflerle ortaya çıkmıştır. Fakat bu hareket özellikle 1980'li yıllara gelindiğinde o dönemde uygulanan politikalar aracılığı ile hızını kaybetmiş ve son yıllara kadar gerçek anlamda yerini bulamamıştır.

Kooperatifçiliğin gelişmesinin çok yönlü ilişkilerle düşünülmesi, bunun için de gerekli tedbirlerin bir an önce alınması gerekmektedir. Ülkemiz ekonomisinde tarımda çalışan nüfus hala %29,4 iken, bu kooperatifler 6850 kooperatif, 748.000 ortak, 78 birlik sayısı ile ülkemiz tarımındaki önemini korumaktadır. Günümüzde kooperatiflerin sorunları ortaya konulup çözüm önerileri defalarca tekrar edilmektedir. Ancak sorunları çözmek yerine yeni sorunlar eklenmektedir. Kooperatiflere alternatif olarak üretici birlikleri, köylere hizmet götürme birlikleri gibi yeni örgütler önerilmektedir. Köylü kendi örgütünü kurup, yönetebileceğini zaten ispatlamıştır. Tarımın sorunları bir bütün olarak düşünülüp, bir an önce bağımsız demokratik kooperatiflerinin sorunlarının ciddiyetle ve titizlikle çözülmesi gerekmektedir. Bugün örnek aldığımız AB tarımını kooperatiflerle kaldırmıştır. Küçük üreticiler bu kooperatifler sayesinde ayakta kalmıştır.

İşte bu nedenlerle bu çalışmada, Türk kooperatifçilik hareketi açısından önemi yadsınamayacak, Köy Kalkınma Kooperatifleri daha derinlemesine incelenmiş ve bu hareket içerisinde yer alan kişilerle görüşülerek analiz edilmiş, ülkemiz kooperatifçiliğinin gelişmesi açısından gerekli ipuçları ortaya çıkarılmıştır.

Özellikle 1980 öncesi ve sonrası yöneticilik yapmış kooperatifçilerin devletle ilişkiler ve finansman açısından görüşleri oldukça dikkat çekicidir. Bu kooperatiflerin Devletle ilişkileri tekrar gözden geçirilmelidir. Araştırma sonucunda kooperatif işletmelerin profesyonel yöneticilerle yönetilmesi gerçeği, politika oluşturmada daha etkin katılım, asıl çalışma konularında yatırım yapması ve ekonomik çıkarlar gözetilerek daha etkin işbirliği gereği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kooperatifçilik, Tarım, Köy Kalkınma Kooperatifleri, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri, Devletle ilişkiler

ABSTRACT

M.S. Thesis

THE EFFECTS OF THE KÖY-KOOP MOVEMENT ON THE DEVELOPMENT OF TURKISH COOPERATIVE SYSTEM

Yıldız ÜLGEN

Namık Kemal University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Agriculture

Supervisor: Asistant Prof. Dr. Gülen ÖZDEMİR

Especially in 1960s Köy-Koops were in the situation of being a pioneer of the Turkish cooperative movement and in terms of democratic cooperative system made positive contributions. Until that period of time, Turkish cooperative system had not really been introduced with a cooperative movement based on members. However, in Turkish economy, especially in terms of developing the agriculture, the importance of the cooperative system was realized with these cooperatives. Unfortunately cooperative movement, especially in 1980's lost its development due to the policies applied and until the recent years, they really could not find their places.

It is necessary to think the development of cooperative system with versatile relations, so the necessary precautions should be taken as soon as possible. In our country's economy, people that have been working in agriculture still has a share of %29,4 ,these cooperatives 6850 in number 748.000 members with the number of 78 regional cooperative unions, have still been keeping their importance in agriculture. At present, the problems of the cooperatives have been set forth, but the solutions to the problems are suggested again and again. Instead of solving the problems, new problems are added (like developing new organization models).There is no need for new models. Villagers have already proved that they can establish and govern their own organizations. The problems of agriculture should be thought as a whole, because it is necessary to solve the problems of independent and democratic cooperatives as soon as possible and meticulously. EU, which we have taken as a model today, developed its

agriculture by the help of cooperatives. The small producers have survived thanks to these cooperatives.

For these reasons, in this study, in terms of Turkish cooperative system movement, the importance cannot be inconvertible, the Village Development Cooperatives have been studied in depth and by making interviews with the people of this movement has been analyzed, in terms of developing our country's cooperative system the necessary clues have been come into open. Especially the members of cooperatives who were in cooperative management before and after 1980, the opinions of those in terms of the relationship with the government and finance are remarkable. The relations of these cooperatives with the government should be revised again.

As a result of the research, it has been clear that cooperatives should be managed by professional managers, efficient participation for creating cooperative policy investing funds in basic cooperative activities and more efficient cooperation considering the economic profits were seen necessary.

Key Words: The Cooperative System, Agriculture, The Village Development Cooperatives, Agricultural Development Cooperatives, Relations With The Government

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. MATERYAL ve YÖNTEM	4
2.1. Materyal	4
2.2. Yöntem	4
3. KÖY-KOOP HAREKETİ	5
3.1. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Kuruluş Aşaması	5
3.2. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Uyumu	12
4. KÖY-KOP MERKEZ BİRLİĞİ KURULUŞU VE TASFİYE SÜRECİ	15
4.1. Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliğinin Kuruluşu	15
4.2. Köy-Koop Merkez Birliğinin Gelişmesi	16
4.2.1. Traktör İthalatı	17
4.2.2. Kooperatifçilik Bankası Kurma Girişimi	21
4.2.3. Tarım İlaçları Alanına Giriş	25
4.2.4. Kooperatifçilik Eğitimi	27
4.2.5. Halk Pazarları Ortakların İhtiyaçlarını Karşılıyor	27
4.3. Merkez Birliğinin Tasfiyesi	31
5. KÖY-KOOP'UN TASFİYESİNDEN YENİDEN KURULUŞUNA KADAR OLAN DÖNEM	33
5.1. Köy-Koop'un Feshi ve Sonuçları	33
5.2. Yeni Bir Tip Ana Sözleşme İle Köy Kalkınma Kooperatiflerinden Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Geçiş	34
5.3. Köy-Koop Merkez Birliğinin Yeniden Kuruluşu (1999)	42

6. TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ	47
6.1. Köy Kalkınma Kooperatifleri	48
6.2.Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifleri	52
6.3.Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifleri	54
6.4. Çay İstihsal ve Satış Kooperatifleri	56
6.5. Merkez Birliklerinin Yeniden Birleşme Çalışmaları	56
7. KÖY- KOOP'LARIN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	58
7.1.Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Güçlü Yönleri ve Karşılaşılan Fırsatlar	59
7.2.Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Zayıf Yönleri ve Karşılaşılan Fırsatlar	59
8. SONUÇ ve ÖNERİLER	61
9. KAYNAKLAR	66
EKLER	
Ek 1. Ankara 6 ncı İdare Mahkemesi 1991/1562 nolu Kararı	69
ÖZGEÇMİŞ	73

TABLolar DİZİNİ**Sayfa No**

Tablo 6.1. Tarımsal Kalkınma Birim Kooperatifleri ve Kooperatif	
Birlikleri Sayılarının Yıllara Göre Değişimi.....	47
Tablo 6.1.1. Türkiye’de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve	
Ortak Sayıları.....	48

1. GİRİŞ

Ülkemiz tarımında daha çok küçük işletmeler yer almaktadır. Bu işletmelerin gelişmesi, ülkemizin kalkınmasına katkıda bulunabilmeleri için ekonomik büyüklükte olmaları, hem ürettikleri tarımsal ürünlere katma değer sağlayabilmeleri için işlemleri, gübre, tohum, ilaç, emek, makine, su gibi üretim girdilerini uygun fiyatla temin edebilmeleri, hem de elde edilen ürünleri pazarda iyi değerlendirmeleri gerekmektedir. Ayrıca çiftçiye gerekli olan bilgi, kredi ve risk azaltma yöntemine ucuz ve kolay ulaşabilmelidir.

Nitekim bugün gelişmiş dediğimiz ülkeler 1800'lü yıllarda kooperatiflerin öneminin ve gerekliliğinin farkına varmışlar ve kooperatifçiliği önce yaygınlaştırmak sonra geliştirmek için her türlü çabayı göstermişlerdir. Kooperatifçilik sektörü ile ilgili dünya ekonomilerine bakıldığında, sanılanın aksine kooperatifçiliğin komünist-sosyalist ülkelerin tercih ettiği bir kalkınma modeli olmadığı, ileri batı ülkelerinde kooperatifçilik sektörünün ekonomi içerisinde büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Dünya düzeyindeki kooperatiflerin uluslar arası örgütü olan Uluslararası Kooperatifler Birliği'ne (ICA) 92 ülkeden 230 civarında kooperatif birliği üye olup, bu kuruluş 800 milyon civarında bireysel üyeyi temsil etmektedir. Kooperatifler dünyada 100 milyon kişiye iş sağlayarak, çok uluslu şirketlerden % 20 daha fazla kişiyi istihdam etmektedirler (Anonim 2008a).

Avrupa ülkelerinde 1920'li yıllarda Ulusal düzeyde Kooperatif Birlikleri var iken Türkiye'de ilk birlik elli sene sonra 1971 yılında Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği KÖY-KOOP olarak kurulmuştur.

Çiftçiler tarımla ilgili girdi ve çıktı pazarlarında fiyatların belirlenmesi konusunda etkili rol oynayamamaktadır. 1970'li yıllarda Köy-Kop önderliği ile kendisine gerekli olan temel üretim girdileri temini ve pazarlamada söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu çalışmalardan çok yararlanan çiftçilerimiz maddi olarak refaha, manevi olarak da kendine güvene kavuşmuşlardır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli köylüyü çatısı altında toplayan, sesini duyuran, sözünü geçiren, etkinliğini her geçen gün arttıran, önerisini benimseten demokratik bir kitle örgütü vardır. Kooperatifçilik sayesinde köylü önemli ekonomik ve sosyal faydalar görmüştür. Fakat bu durum bazı çevreleri rahatsız etmiştir. 1980'de alınan ekonomik kararlarla tarım kendi kaderine terk edilmiştir.

Ayrıca uzun yıllar üst örgütlenmesine izin verilmeyen Türk çiftçisi zor zamanlar yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedir.

Kısaca “Köy-Kop” olarak anılan Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği milyonlarca çiftçiyi ve işletmesini kapsayan, ekonomik yapıda büyük rolü olan ve dolayısıyla tarım sektörü içinde vazgeçilmez bir yere sahip bir üst örgüttür. Köy-Kop 1970-1980 yılları arasında en güçlü dönemini yaşamıştır. Bu dönemde Köy-Kop ortaklarının köylerinin dışındaki Pazar ile alış verişlerini düzenlemiş, çiftçinin üretimini piyasanın talebine göre gerçekleştirmesini sağlamıştır. Çiftçi işletmelerini verimli hale getirmek için ucuz girdi temin etmiş, köylerin tarım ekonomisini yönlendirmiş ve düzenlemiştir. Köy endüstrisinin kurulması faaliyetleri için kredi sağlama girişiminde bulunmuştur. Pazarlama sorununu ihracat düzeyinde çözüme gayretini göstermiştir. Bütün bu hizmetleri demokratik yönetim ilkesinden taviz vermeden yapmıştır.

Ülkemizde son yıllarda uygulanmaya başlanan özelleştirme politikaları çiftçi kesiminin tabandan gelen demokratik örgütlenme şekli olan çok amaçlı tarımsal kalkınma kooperatifçiliğini vazgeçilmez bir örgütlenme şekli haline getirmiştir.

Bugün çok uluslu sermaye şirketleri ekonomik açıdan çok güçlenmişlerdir. Bu ekonomik güçleri onlara siyasal gücü de yanında getirmektedir. Köy-Kop çatısı altında birleşerek, kendi kalkınmaları ve gelişmeleri için yapabileceklerini tüm dünyaya göstermiş olan çiftçilerimizi, günümüzde sosyal ve ekonomik açıdan koruyacak güçlü tarımsal kalkınma kooperatifi birliklerine ve merkez birliğine daha fazla ihtiyaç vardır.

Ülke ekonomisinde ve sosyal yapısında karşılaşılan problemlerin çözümünde tarım sektörünün üzerine düşen görevleri yerine getirebilmesi, tarımsal kalkınma kooperatiflerinin uluslar arası ilkelere uygun olarak kurulmuş üst örgütlerinin faaliyetlerinin desteklenmesi, demokratik kooperatiflerin gelişerek etkinleşmesi ile mümkündür.

Gelişmekte olan ülkeler üretim faktörleri eksikliği yanında etkili örgütlenme bilinçsizliği ile karşı karşıyadır. Bu örgütsüz gurubun karşısında her şeyi yapabileceğine inanılan ve yapması beklenen hiyerarşik bir örgütlenmeye sahip devlet vardır. Bu durum aslında devleti de zor durumda bırakmaktadır. Belirli konularda örgütsüz çiftçiye hizmet sunmak isterken karşısında işbirliği yapacak ve kenetlenecek muhatap bulamamaktadır.

Bugün Türkiye; köyden kente yönelmiş başıboş, kontrolsüz, düzensiz bir içgöç olayı ile karşı karşıyadır. Bu göçün önüne geçilmesinin yegâne şartı; kentte var olan ekonomik, sosyal, kültürel boyutlu çekici gücün kırsal kesime de götürülmesidir.

Burada kullanılacak stratejik araç, çok amaçlı işlev yapan tarımsal kalkınma kooperatifleridir.

Tüm bunlardan hareketle ülkemiz kooperatifçiliği açısından önemi yadsınamayacak köy kalkınma kooperatifçiliği hareketi göz ardı edilemez. Bu nedenle bu araştırmada ülkemiz kooperatif hareketinin yapı taşlarından köy kalkınma kooperatifleri geçmişten günümüze ele alınmış, incelenmiştir. Bu aşamada bu hareketin içerisinde yer alan geçmiş yöneticiler ve günümüzdeki liderlerle görüşülerek hareketin özü incelenmeye çalışılmıştır.

Ülkemizde kooperatifçiliğin hak ettiği yere ulaşamamasında ki ayrıntılar kooperatifçilik ilkeleri, yapısı göz önüne alınarak değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Materyal:

Köy-Koop hareketi ile ilgili çeşitli literatürlerden bilgiler toplanmıştır. Köy-Kop hareketi içersinde yer alan ve halen hayatta olan kişilerle karşılıklı görüşme tekniği kullanılarak, Köy-Kop hareketinin dünü, bugünü, yarını toplanan bilgiler ışığında değerlendirilmiştir. Araştırmada Köy-Koop'lara ilişkin bilgilerin çoğunlukla karşılıklı görüşme tekniğine dayandırılarak kaynak kişilerin anlatımlarıyla oluşturulmasına özen gösterilmiştir.

Konu ile ilgili olarak ayrıca Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı verilerinden, yayınlanmış makalelerden, çeşitli tarih ve konularda açılan davaların sonuçlanmış kararlarından, köy kooperatifleri ile ilgili çıkarılan yönetmelik ve kanunlardan yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem:

Köy Kalkınma Kooperatiflerinin gelişiminin sağlanması, rekabet gücünün artırılması, köylünün örgütlü gücü olabilmesine yönelik olarak SWOT (güçlü yanlar-zayıf yanlar-fırsatlar-tehditler) analizi ile mevcut ve olası güçlü/zayıf yanları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca geleceğe dönük gelişim planlarının belirlenmesinde oldukça önemli görülen tehdit ve fırsatlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada kooperatif yöneticileri ile yapılan kişisel görüşmelerden elde edilen birincil veriler ve daha önce yapılmış araştırma, rapor ve istatistikler gibi ikincil verilerden sağlanan bilgilerin analizi, yorumlanması ve sentezi yapılmıştır.

Ayrıca incelenen dava kararları ve kanunlar yorumlanmış, makalelerin çeşitli açılardan değerlendirilmesi yapılarak konulara yorum getirilmeye çalışılmıştır.

3. KÖY-KOOP HAREKETİ

3. 1. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Kuruluş Aşaması

Yurdumuzda kooperatifçilik hareketin 1863 yılında Mithat Paşa tarafından başlatıldığı kabul edilmektedir. Cumhuriyet döneminde ise Atatürk'ün önderliği ve direktifleriyle ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır.

1920 yılında çıkarılan “İstihsal Alım Nizamnamesi” ile başlatılan yasal statüyü 1924 yılında çıkarılan “Zirai Birlikler Kanunu” ve 1929 yılında çıkarılan 1470 sayılı “Zirai Kooperatifler Kanunu” izlemiştir. 1935 yılı kooperatifçilik çalışmalarına hız verilen bir yıl olmuştur. Bu yılda 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” ve 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri Kanunu” çıkarılmış ve hiç vakit kaybedilmeden uygulamaya konulmuştur.

Kooperatif yasaları 1920 ve 1930'lu yıllarda arka arkaya çıkarılmıştır. 1930'lu yılların yasaları 1920'li yılların yasalarına göre gelişmiş bir nitelik taşımakta, arada geçen zamandaki deneyimleri birleştirmekte, denetim mekanizmalarına uygulama olanağı sağlamaktadır.

Atatürk'ten sonra gelen devlet adamlarının kooperatifçiliğe O'nun verdiği önemi ve katkıyı verdikleri söylenemez. İkinci Dünya Savaşı'nın da başlamasıyla 1950 yılına kadar yasa düzenlemeleri ve kooperatifçilik üzerine bir değişiklik yaşanmamıştır. Bu dönemde Türkiye'de kooperatifler ya genel hükümlere (6752 sayılı Türk Ticaret Kanunu) ya da bazı özel kooperatif kanunlarına göre kurulup işlemektedirler.

Ancak 1961 anayasasında kooperatifçilik özel bir madde ile yer almıştır. Sözü edilen anayasanın 51. Maddesine istinaden devlete kooperatifleri destekleme görevi verilmiştir. (Madde 51.- Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır). Anılan maddeye göre kooperatifler özel girişimin yetersiz kaldığı anlaşılan yerlerdeki topluluk girişimi olarak tanımlanmıştır.

AB ülkelerinde kooperatifçilik 19. Yüzyılda başlamıştır. Tarım kooperatifleri ortaklarının gelirlerini iyileştirmeye ve ürünlerine pazar temin etmeye yardım etmektedirler. Ekonomide ve sosyal alanda sosyo-ekonomik arabulucu olarak görev yapmaktadırlar (İnan 2004).

Kırsal alanların gelişmesi için kooperatifler Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) yer almışlardır. Tarım kredi kooperatiflerine mevduat toplama yetkisinin verilmesi, pazarlama kooperatiflerinin gelişmesinin sağlanması, ormancılık kooperatiflerinin kurulması, balıkçılık kooperatiflerinin ve konut kooperatiflerinin desteklenmesi şeklinde. Daha önceleri kooperatifler devletçe kurulan ve desteklenen işletmeler olmuşlardır. Fakat Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan sonra küçük çiftçilerin kooperatif kurması teşvik edilmeye başlanmıştır. Devlet kendi işlevlerini, kooperatifçilik hareketinin hızlı gelişmesi için uygun koşulları hazırlamakla sınırlamıştır. Bundan sonrada kooperatifçilik hareketi planlı bir hareket sayılmıştır. Planlı hareket sayılmasının nedeni, çeşitli hedef bölgelerin saptanması, buradaki devlet görevlilerinden çabalarını bu amaçla birleştirmelerinin istenmesidir. Hedef bölgeler ise gelişmemiş bölgelerden seçilmiştir.

25 Aralık 1963 tarihli, 6 / 3349 sayılı kararname ile ayrı bir Köy İşleri Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlığın ilk icraatı mevcut köy kooperatiflerinin bir envanterini yapmak olmuştur. Kuruluşunu tamamlayan 150 girişim ile birlikte toplam sayının 158 olduğu tespit edilmiştir. Bakanlık aktif 50 kooperatiften 12 tanesinin dokuz farklı şehre dağılmış olduğunu tespit etmiştir. Bir gurup ile bir proje oluşturulmuş, bu proje için Devlet Planlama Teşkilatı uzmanlarınca fizibilite hesapları yapılmıştır. Ayrıca bir de seri proje hazırlanmıştır. Buradaki amaç; on iki köy kooperatifinin her birinin kendi projesi ile civar yöreler için bir gelişme merkezi olması, belirli bir alanda kırsal gelişmeye katkıda bulunmasıdır. Uzun vadede yörelere ait diğer yapısal sorunlar da ele alınarak kapsamlı bir kırsal gelişmenin gerçekleştirilmesi bu şekilde hedeflenmiştir (Penninx ve Renselaar 1979).

Yapılan bu kırsal gelişme planları için gerekli olan sermayenin elde edilmesi zordur. Köy İşleri Bakanlığı gerek yardımlarla, gerekse kredilerle bir kısım parayı temin edebilecektir. Eksik kalan kısmın kooperatif ortaklarınca karşılanması gerekmektedir. Fakat bu çiftçiler gerekli fonları toplayabilecek kaynağa sahip değillerdir.

Bu bağlamda Köy Kalkınma Kooperatifleri aracılığı ile uluslararası iş gücü göçü ve kırsal bölgelerin kalkınması arasında bir ilişki kurma düşüncesi doğmuştur.

Köy Kalkınma Kooperatiflerince uygulanacak projelere kaynak temin etmek için "Dış Ülkelere İşçi Göndermede Kooperatif Kuran Köylülere Öncelik Tanıma

Projesi" geliştirilerek yürürlüğe konulmuştur. Bu sebeple köy kalkınma kooperatiflerine halk arasında Almanya kooperatifleri denilmeye başlanmıştır.

Yurtdışından Türk işçilere olan istek artmaktadır. Fakat yurtdışına işçi olarak gitmek isteyen işçi sayısı bunun çok üstündedir.

1965-1974 yılları arasında 1204 kooperatif projesine 42.277 kişilik işçi kontenjanı tahsisi yapılmıştır (Penninx ve Renselaar 1979).

Yurtdışına gitmek isteyen Türk işçileri doğup büyüdüğü köy için çeşitli kalkınma projelerini gerçekleştirmek amacıyla kurulacak kooperatiflere katıldıkları ve yurtdışında edinecekleri tasarruflarla ortağı olacakları bu kooperatifleri destekleyeceklerini taahhüt ettikleri takdirde yurtdışına işçi olarak sıra beklemeden gidebileceklerdir.

Kısa bir sürede köy kalkınma kooperatiflerinin ortak sayısı hızla artmıştır.

1966 yılında köy kalkınma kooperatiflerinin sayısı 382 'yi, 1967 yılı sonunda ise 1349'u bulmuştur (Penninx ve Renselaar 1979). Köy kalkınma kooperatifleri ile ilgili plan yapılırken kooperatiflerin sadece yurt dışında iş bulup çıkış yapmakta öncelik kazanmak için kurulabileceği düşünülmemiştir. Bu kadar çok sayıda kooperatif kurulması üzerine programa hâkim olamayan Köy İşleri Bakanlığı ardı ardına projelere akın eden çok sayıda kooperatife tam anlamıyla liderlik yapamamıştır. Özel Kooperatifler Dairesi görevlendirildiği bu işi yürütmekte elindeki fonlar ve personel bakımından oldukça yetersiz kalmıştır. Başlangıçta öngörülen bütçenin sadece onda birinin anılan daireye tahsis edilmesi sonucunda ilk on iki pilot proje bile yürütülememiştir (Artukoğlu 2005).

Ayrıca köy kalkınma kooperatiflerinin çıkmaza girmelerinin başka bir nedeni de Almanya'nın 1967 yılında ekonomik durgunluğa girmesidir. Türk işçilerinin büyük bir çoğunluğu Almanya'dadır. Bu ülke birçok Türk işçiyi işlerinden çıkarmıştır. İşçiler Türkiye'ye dönmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda köy kalkınma kooperatiflerine ortak olmak için bir neden kalmamıştır. Böylece köy kalkınma kooperatiflerinin sayısında önemli bir artış olmamıştır. Ancak Köy İşleri Bakanlığı da bu durgunluk döneminde toparlanma ve örgüt içsel yapısını yeniden gözden geçirerek düzenleme fırsatı bulmuştur.

Avrupa'daki ekonomik durgunluk aşıldığında işçi talebi yeniden canlanmıştır. Türk işçilerine olan talebin 1968 yılında yeniden canlanmasıyla köy kalkınma kooperatiflerine karşı ilgi de tekrar artış göstermiştir. Türk işgücü ihracatının artış gösterdiği 1969 – 1973 yılları arasında köy kalkınma kooperatiflerinin sayısı da giderek artmıştır. Avrupa'da ekonomik durgunluğun yeniden yaşanmaya başlandığı 1973 yılında Türk işçilerinin Avrupa'ya akını durmuştur. Ancak yine de kooperatif kurma konusundaki ilgi devam etmiştir. Bunun nedeni, dış ülkelere gitmek isteyenlerin sayısının hala çok fazla oluşudur. Nitekim 1975 yılına gelindiğinde Libya'nın yabancı işçi alacağı yolunda söylentiler çıkmasına paralel olarak Orta Anadolu'da köy kalkınma kooperatiflerine giriş başvurusu artmıştır. Bu yaşananlar bize kooperatiflerin desteklenmesinin tek nedeninin kişisel çıkarlardan ibaret oluşu gerçeğini göstermektedir.

Köy İşleri Bakanlığı 1969 yılında köy kalkınma kooperatifleri ile ilgili çalışmalarına yeniden hız verdiğinde bu programı anlamlı bir şekilde düzenleyemeyeceğini ortaya koymuştur. Herhangi bir kooperatif proje seçimi konusunda yardım için başvurduğunda bakanlık uzmanları her defasında bunlara yardımcı olmaya yetişememiş ve yetersiz kalmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı zorunlu Fizibilite çalışmalarının hızla artışı karşısında çaresiz kalmış, kooperatifler bu çalışmaları yaptırmakta ısrar ettiğinde ise bu iş için değişik düzeyde verimli çalışabilen özel kuruluşlara başvurulmasını tavsiye etmiştir. 1973 yılının sonlarında Avrupa'ya iş göçü ihracatı pratik olarak kesintiye uğradığında, kayıtlı 5301 köy kalkınma kooperatifinden resmen onaylanmış projelerini hazırlayabilenlerin sayısı 752'yi geçmemiş olup bu kooperatifler ise programın başlatılmasından itibaren kendilerine istihdam kontenjanı tanınan 779 kooperatif arasında bulunmaktadır. Projelerin çoğunluğu özellikle finansman bakımından parlak durumda değillerdi. Sermaye oluşturamayışları, kısmen kontenjan sisteminin yarattığı umudu yaşatamamasından kaynaklanmıştır (Penninx ve Renselaar 1979).

Kooperatifleri aracılığı ile yurt dışına işçi olarak çıkan ortakların kooperatiflerine verecekleri % 40 oranındaki katkı payları İş ve İşçi Bulma Kurumu kanalıyla toplanarak kooperatiflere kaynak aktarılacaktır. Fakat bu katkı payları İş ve İşçi Bulma Kurumu'nda hiçbir zaman toplanamamıştır. Resmi ortak katkı payı oranı 1971 yılında % 15'e düşürülmüştür.

Gerek devlet, gerekse Avrupa'daki işlere yerleştirilen işçiler mali sorumluluklarını yerine getirmemişlerdir. Bu durum kooperatiflere yatırım planlarını gerçekleştirmekte ciddi güçlükler yaratmıştır. Genellikle dış ülkelerdeki işçiler bu kooperatiflere girip ortak olmayı ve ödeme yapmayı yabancı ülkelere işçi olarak gidebilmenin zorunluluğu saymışlardır. Taahhütlerini yerine getirmeyen işçilere karşı bazı yaptırımlar uygulanması gündeme gelmiştir. Pasaportlarının iptal edilmesi, zorunlu olarak ödenmesi gereken miktarların yurtdışındaki işçilerin Türkiye'deki ailelerine ödetme gibi fikirler ortaya atılmıştır. Ancak bu yönde hiçbir girişim olmamıştır.

Köy kalkınma kooperatiflerinin yapabildikleri konusunda 1975 yılında bir çalışma yapılmış, ancak bu çalışmanın sonuçları pek cesaret verici olmamıştır. Bu araştırmaya göre 1975 yılı itibariyle projelerinde planlanan miktarda sermayeyi toplayabilen kooperatiflerin sayısının 223 adet olduğu saptanmıştır. Bunlardan birçoğu hala üretime geçmemiş veya döner sermayenin yetersizliğinden, üretime geçtikten bir süre sonra üretimlerini durdurmuşlardır. Projelerin büyük çoğunluğu çeşitli sebeplerle başarısızlığa uğramış, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde beton iskeletler halinde terk edilen yapı karkasları, kırsal yerlerdeki manzara içinde yeni birer öge olarak yerlerini almışlardır. Bunlar tasarlanma ve gerçekleştirme periyodu arasında ellerindeki fonların tükenmesi sebebiyle batan kooperatiflerin kalıntıları olarak göze çarpmışlardır. Yine de Köy İşleri Bakanlığı 1966'dan sonra herhangi bir gelişme düşünmemiş, bunlar üzerinde bir denetim kurmak için istekli davranmamıştır (Penninx ve Renselaar, 1979).

Dönemin köy kalkınma kooperatiflerinin yapısal biçimleri ve çalışma şekilleri incelendiğinde çok farklı örnekler göze çarpmaktadır. Örneğin Yozgat, Yeni Fakıllı'daki ilk "pilot projelerden" biri olan ve 1973 yılında inşaatı tamamlanmış un fabrikasına sahip kooperatif, fabrikasını verimli bir şekilde çalıştıramamış ve fabrika tahıl fiyatlarında spekülasyon yaparak para kazanmayı hedefleyen bazı tüccarların eline geçmiş, sonunda un fabrikası 1975 yılında kapanarak kaderine terk edilmiştir. Kurulan kooperatiflerin başlangıçta düşünülenlerle ilgisi kalmamıştır. Örneğin Sinop ilinde Tangal Köy Kalkınma Kooperatifi 1966 yılında kurulmuş, 166 üyesinden 50'si Avrupa'ya gönderilmiştir. Ancak kooperatifin amacı üyelerden alınan sütlerden peynir yapmak olup çok az sermayeye gereksinim duymuştur. Diğer yandan büyük projeler de göze çarpmaktadır. Yozgat ilindeki 2600 ortaklı Çandır Köy Kalkınma Kooperatifi 1965 yılında kurulmuş olup çeşitli projeleri inceledikten sonra ayçiçeğinden yağ elde

edecek bir fabrika üzerinde karar kılmıştır. Gereken sermaye Sinop'taki Tangal kooperatifinin yaklaşık 55 katıdır. Kooperatifin 2600 ortağında sadece 183'ü yurtdışında çalışmaya gidebilmişse de %80'i çıkış yapabilmek için müracaat etmiştir. Bu kooperatifin ortaklarının adreslerine bakıldığında Türkiye'nin her yerinden ortağın olduğu göze çarpmaktadır. Çandır Köy Kalkınma Kooperatifini bir "işçi şirketinden" ayıran tek fark, kuruluş ve biçimindeki hukuksal farklılıktır (Penninx ve Renselaar 1979).

Örneğin; Sakarya ili Karasu İlçesinde S.S. Limandere Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, yurt dışına işçi göndermek için kurulan kooperatiflerdendir. Bir tek işçi bile göndermeden faaliyetine son vermiştir. Çok yakınlarında Ferizli İlçesine bağlı S.S.Sinanoğlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ise tarımsal ürünlerinin değerinin altında pazarlanmasından şikâyetçi olan aydın çiftçilerin önderliğinde, epey uzun süren kooperatifçilik eğitiminden sonra kurulmuş ve her geçen gün yavaş yavaş büyüyerek yoluna devam etmektedir. Bu kooperatifin süt ürünlerindeki fiyat istikrarını yakalaması Limandere halkının dikkatini çekmiş ve halkın tamamına yakını Sinanoğlu kooperatifine ortak olmuş ve ürünlerini olabildiğince değerlendirmiştir. Bu kooperatifin bu denli gelişmesi karşısında Limandere'deki kendi kooperatiflerinin niçin yaşamadığını da görerek öğrenmişlerdir. 1986 yılına kadar Sinanoğlu Tarımsal Kooperatifi ile çalışan Limandere köy önderleri, bu seneden sonra kendi kooperatiflerinin yeniden canlandırılmasını istemiş ve bunu gerçekleştirmişlerdir (Yavuz 2007).

1974 yılında köy kalkınma kooperatiflerini desteklemek için hükümetçe 2 milyon TL'lik tahsisat ayrılmışsa da Kıbrıs Barış Harekatı sebebiyle amaçlananlar gerçekleştirilememiştir. Mart 1975'te yeni hükümet işbaşına gelmiş ve köy kalkınma kooperatifleri geliştirme programı Köy İşleri Bakanlığı'nda yeniden dikkatleri çekmeye başlamıştır. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığının adındaki "kooperatifler" sözcüğü çıkarılarak Bakanlık "Köy İşleri Bakanlığı" olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Geçmiş yıllardaki umut kırıcı tecrübeler daha gerçekçi biçimde yeniden ele alınmıştır. Yerel girişimlerle uluslararası iş göçü arasındaki ilişkiden doğmuş bulunan 1965 – 1975 arası köy kalkınma kooperatifleri ile 1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı yeni kooperatifler yasasına göre kurulmuş çok amaçlı köy kooperatifleri arasındaki ayırım da sona ermiştir (Artukoğlu 2005).

1965'ten 1974'e kadar devletin kontenjan sistemi yürürlükte kalmamıştır. Köy kalkınma kooperatiflerinden fizibilite raporu hazırlatarak bunu Köy İşleri Bakanlığı'na onaylattırabilenlere Avrupa ülkelerinde istihdam olanağı tanınması sistemi devam etmiştir. Bu dönem içinde kurulan kooperatiflerin sayısı 6000'i bulmuştur. Bunlardan tescil ve proje planı yaptırarak resmi onay alan ve yurtdışına işçi gönderebilenlerin sayısı 1000 kadar olmuştur. Köy kalkınma kooperatiflerine tanınan kota sisteminden yararlanarak yurt dışına gidebilen Türk işçilerinin sayısı yaklaşık olarak 23.000 kadardır. Ancak söz konusu işçilerin kooperatiflerine yaptıkları katkı miktarı ülke dışına çıkış öncesindeki taahhütlerin tutarından çok aşağı kalmıştır. Yurt dışındaki işçiler tarafından kooperatiflere yapılan fon katkısı işçi şirketlerine ve çok ortaklı şirketlere oranla daha düşük seviyelerde kalmıştır (Penninx ve Renselaar 1979).

Kendiliğinden ortaya çıkan işçi şirketlerinin oluşumunun tersine, köy kalkınma kooperatifleri hareketi devletin başlatıp teşvik ettiği, hiç değilse ilk başlarda kurumsal olarak devlet tarafından denetlenen bir hareket olmuştur. Kota sisteminin dış ülkelere gidecek işçilerin kooperatiflere yapacakları katkıları arttıracak umulmuş, fakat hedeflere ulaşılmasını güvenceye alacak hiçbir önlem uygulamaya geçirilmemiştir (Penninx ve Renselaar 1979).

Bu dönemde köy kalkınma kooperatiflerinin başarılarını engelleyen nedenler için çeşitli görüşler söylenmiştir. Bunlardan bazıları aşağıda gösterilmiştir:

Ortakların çoğu kooperatifleri sadece sıra beklemeksizin yurt dışına gitmek için kullandıklarından, amaç elde edildikten sonra kooperatifler işlememiş gerçek anlamda kurulan kooperatifler ise bilgisizlik ve işletme hatalarından dolayı başarılı olamamıştır (Varol 2007).

Abadan- Unat (2002) ise kooperatif başarısını engelleyen hususları, siyasi ve idari hareketsizlik, aşırı kırtasiyecilik, kooperatifler için tasarlanan parasal destek konusundaki imkân yetersizliği ve kooperatif ortaklarının uzmanlık bilgisi ve liderlik yetenekleri konusundaki yetersizlik olarak sıralamaktadır.

Devletçe iyi niyetle geliştirilen projelere teşvikler, o dönemde ortaya çıkan kooperatif ağaları tarafından suistimale uğratılmış ve kooperatifler sadece yurt dışına işçi gönderme aracı olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Kooperatif ve proje uygulayan

kooperatif sayısı miktar olarak artmışsa da, amaçlanan sosyo-ekonomik hedeflere ulaşamamıştır. Ayrıca alt yapı ve pazarlama olanakları, kooperatif-ortak ilişkisi, arz ve talep dengeleri gibi hususlar araştırılmadan kooperatiflere gelişi güzel uygulatılan projeler ülkenin dört bir yanında kooperatifçiliğe kötü puan kazandıran yarım kalmış veya işletmesi durmuş yatırımların ortaya çıkmasına ve dolayısıyla da kaynak israfına sebep olmuştur (İnan ve ark. 1998).

Almanya kooperatifleri ortaklarına kooperatiflerin; demokratik, özerk, işbirliğine dayalı, ekonomik işletmeler olduğu ve hem kendisi hem yöresi hem de ülkesi için kalkınmayı sağlama adına biçilmiş kaftan olduğu anlatılamamıştır.

Yurt dışında kazanılan paraların kendi ülkeleri ve kendi köylerine yatırım yapmak için kullanmalarının yeni iş sahalarının açılması ve kendisi ile birlikte çocuklarının hatta torunlarının işsizlik sorunlarını çözebilecek büyük bir adım olduğu anlatılamamıştır.

Yeteri kadar yurt dışında çalıştıktan sonra kendi köyünde kendinin patronu olarak çalışabileceği anlatılamamıştır.

Bu kooperatiflerin mevcut bakanlık ve kooperatif uzman yöneticileri arası işbirliği ile iyi yönetimi sağlanamamıştır.

Tüm bu sıralananlar yapılabilseydi, köy kalkınma kooperatifleri hem ülkemiz, hem işçiler, hem kooperatifçilik açısından bir hareket olurdu.

3.2. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa Uyumu

1961 Anayasası kooperatiflerin önünü açacak uygulamaları hüküm olarak içermiştir. Anayasa'nın 51. maddesinde "Devlet kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır" hükmüne yer verilmiştir. 24/04/1969 yılında 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu" yürürlüğe konulmuştur.

Bu yasa kooperatiflerin gelişmesi, üst örgütlerinin kurulmasına olanak vermesi ve uluslar arası kooperatifçilik ilkeleri ile uyumu açısından eksikliklerine rağmen olumlu bir yasadır (İnan 2004).

Demokratik köy kalkınma kooperatiflerinin doğumunun da bu süreçte olduğu görülmektedir. Ayrıca yine bu yasa ile demokratik üst örgütlenmeye gitmişlerdir.

Aslında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu genelde Türk Ticaret Kanununun sistematiği içerisinde kalmıştır. Kooperatifler kanununda yapılan bazı değişikliklerle kooperatiflerde yönetim yetkisinin kullanımına sınırlamalar getirilmiş, iç ve dış denetimin etkinliğini artırıcı düzenlemelere yer verilmiştir. 3476 sayılı kanunla yapılan son değişikliklerle, kanunun 9. Maddesi tamamen, 15. Maddesi kısmen değiştirilmiş ve kanuna iki de ek madde eklenmiştir. Söz konusu değişikliklerle genel olarak, kooperatiflerde yönetim kurullarının tutum ve davranışlarından kaynaklanan olumsuzlukların engellenmesinin amaçlandığı ve bu bağlamda yönetim yetkisinin kullanımının kontrol altına alınmasına çalışıldığı gözlenmektedir.

İngiltere’de kooperatif yapısında ortakların oluşturduğu genel kurulun seçtiği yönetim kurulu yanında atanmışların da yer aldığı bir denetim biçimi vardır. İç kontrolü ortaklar ve yönetim kurulu yapar. Dış kontrol ise bağımsız bir denetim kurulu tarafından yapılır (İnan 2004).

Uluslar arası kooperatif ilkelerindeki yeni değişikliklere uyum konusunda Türkiye’de kooperatifçilik yasalarında bir takım değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda bazı ülkelerde olduğu gibi, mevcut yasaların birleştirilmesi ve tek bir çerçeve yasa altında toplanması düşünülebilir. Bu şekilde hem mevzuat sorununun çözümü ve hem de yeni ilkelere uyum sağlanmış olur. Uyum konusunda başta Türkiye Mili Kooperatifler Birliği olmak üzere, Türk Kooperatifçilik Kurumu ve kooperatif üst örgütlerinin işbirliği içerisinde çalışmalar yapmaları ve yasa değişikliği için ilgili Bakanlıklar ve Meclis’te zemin oluşturmaları gerekmektedir (İnan 2004).

Çok amaçlı kooperatifler olan köy kalkınma kooperatiflerinin amaçları, 1163 sayılı yasaya göre 1989 yılına kadar yürürlükte olan örnek ana sözleşmelerinde şu biçimde hazırlanmıştır:

a)Yerleşim sahasını düzenlemek, çiftçi işletmelerini verimli hale getirmek ve her türlü ürünlerin ve mamullerin pazarlanmasını düzenleyerek kazançlı yola koymak.

b)Ortakların, mesleki ve gerektiğinde zati tüketim ihtiyaçlarını da karşılamak.

c)Tabii kaynaklardan faydalanılması, köy sanayinin kurulmasını sağlayan çalışmalara katılmak.

Bu amaçlara ulaşabilmek için köy kalkınma kooperatiflerinin çalışma konuları da ana sözleşmede belirtilmiştir. Çalışma konuları ve amaçlarına bakıldığında köy kalkınma kooperatifleri;

- Tarım alım kooperatiflerinin ortaklarına gereksinimi olan tarımsal üretim girdilerini mümkün olan en iyi fiyat koşulları ile sağlama,

- Tarım kredi kooperatiflerinin ortaklarına olabildiğince ucuz ve yeterli kredi sağlama,

- Tarım sigorta kooperatiflerinin ortaklarına sigorta hizmetini ucuza ve hatta maliyet fiyatına sağlama,

- Tarım satış kooperatiflerinin ortaklarının ürünlerini en iyi şekilde değerlendirmek, iç ve dış pazarda değer fiyatına satışını gerçekleştirmek,

- Tarım işleme kooperatiflerinin ortaklarının tarımsal ürünlerini işleme,

- Arazi kullanma kooperatiflerinin ortaklarının kira ödemesine engel olmak yada ortaklarının iş güçlerini en yüksek fiyatla değerlendirme,

- Tarım hizmet kooperatiflerinin ortaklarının hayat koşullarını en iyi duruma getirme gibi birçok amacı içerisinde toplamıştır.

4. KÖY-KOOP MERKEZ BİRLİĞİ KURULUŞU VE TASFİYE SÜRECİ

4.1. Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliğinin Kuruluşu

Türkiye’de kooperatifler, kooperatifçilik ilkelerinden demokratik yönetim ilkesine göre; demokratik kooperatifler ve yöneticilerinin devlet tarafından atandığı güdümlü kooperatifler, olmak üzere iki ayrı yönde gelişme göstermişlerdir.

Tarımsal alanda demokratik kooperatiflerin en önemli ve yaygın örneği köy kalkınma kooperatifleri olmuştur. 1163 sayılı kooperatifler yasasına göre kurulan ve üst örgütlenmesini tamamlayan bu kooperatifler çok amaçlı, demokratik kooperatiflerdir. 1965’te sayıları 58 iken, 1971’de 2270’e yükselmiştir. Bu birim kooperatifler, kooperatifçiliğin temelini oluşturan birleşmeyi anlamış ve bu birleşmeyi özüne sindirmiş kooperatifler olduklarını 57 bölge birliği kurarak göstermişlerdir.

Birim kooperatiflerde liderler seslerini duyuramazken birliklerin kurulması ile kooperatif liderleri ülke çapında seslerini duyurmayı başarmışlardır.

İl birlikleri oluşturma yolunda büyük özveri gösteren bu kooperatif liderlerinin her biri insanüstü çaba göstererek tabanın gücünü aracıya, tefeciye duyurmuşlardır. Yöneticiler; İzmir’de Mahmut Türkmenoğlu, Samsun’da Ahmet Altun, Kızılirmeli’nde Erdoğan Kantürer, Adana’da Nedim Tarhan, Afyonda Tuncer Ergüler, Yozgat’ta Mehmet Hadi İlbaş, İçel Taşucu’nda Aslan Eyice, Manisa’da Hasan Sezgin, Konya’da Sinan Avşaroğlu, Tokat’ta Selahattin Gök olarak karşımıza çıkmışlardır (Kozanoğlu 1995).

Üst örgütlenmenin ilk adımları bu il birliklerinin kurulmasıyla başlamıştır. Türkiye çapında üne kavuşmuş birliklerden dokuzu bir araya gelerek 1971 yılında Ankara’da Köy-Koop Merkez Birliğini kurmuştur. Bu Merkez Birliği ülkemizde uluslar arası normlara uygun olarak kurulan bir üst örgüttür. Avrupa ülkelerinde 1920’li yıllarda ulusal kooperatifler birliği var iken, Türkiye’de 50 yıl sonra (1971) Köy-Koop Merkez Birliği kurulabilmiştir. Köy-Koop ülkemizin tarım kesiminin refaha ulaşmasının demokratik kooperatiflerde olduğunu göstermiştir.

Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir ülkede ekonomik ve sosyal sorunların çözülebilmesi için tarımın üzerine düşen görevi yerine getirebilmesi gerekmektedir. Bunun için de tarım kooperatiflerinin uluslar arası ilkelere uygun merkezi örgütlenmelerini gerçekleştirebilmeleri ve bu ilkelere sahip demokratik kooperatiflerin tarım da gelişerek etkin çalışabilmeleri sağlanmalıdır.

Tarım sektöründe üretim yapan birimlerin küçük ölçekli aile işletmeleri olması, bunların pazara girerken ya da girdi temin ederken büyük firmalara ulaşmasını zorlaştırır. Tarım sektörünün, sanayi ve ticaret sektörü ile uyum içinde çalışabilmesi bu çalışmalardan tüm sektörlerin aynı oranda faydalanabilmesi üreticilerin Merkez Birliği düzeyinde üst örgütlenmesi ile sağlanabilir.

1971 yılında kurulan KÖY-KOOP Merkez Birliği'nin amacı ana sözleşmesinde şu şekilde özetlenmiştir:

- a) Ortak köy kalkınma ve diğer tarımsal amaçlı kooperatifler birlikleri ile birlik ortağı birim kooperatiflerin müşterek menfaatlerini korumak,
- b) Kooperatiflerin dış ülkelerle olan ilişkilerini düzenlemek,
- c) Kooperatifçiliği geliştirmek ve eğitim yapmak,
- d) Ortak birliklerin ve birlik ortağı birim kooperatiflerin her türlü faaliyetlerini ve hesaplarını denetlemek ya da denetlettirmek.
- e) Ortak birliklerin ve birlik ortağı birim kooperatiflerin yararına olan kuruluşlara katılmak,
- f) Bankalar, resmi ve özel kuruluşlarla temasa geçerek ortak birliklerin ve birlik ortağı birim kooperatiflerin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak.

Köy-Koop Merkez Birliği 1971 yılında kuruluşundan itibaren demokratik ve sağlıklı bir kuruluş olmasına rağmen, maalesef maddi olanaksızlık ve Devletin ilgisizliği nedeniyle, 1975 yılına kadar görevlerini yerine getirememiş, birlik yöneticilerinin iş takibi için Ankara'ya geldiklerinde bir uğrak yeri olmaktan ileriye gidememiştir (Mülayim 1977).

4.2. Köy-Koop Merkez Birliğinin Gelişmesi

1971 yılında 9 kooperatif birliğinin oluşturduğu Köy Kalkınma Kooperatifleri Merkez Birliği Köy-Koop, küçük ve orta ölçekli köylüyü çatısı altında toplayan, varlığını her zaman hissettiren, etkinliğini giderek arttıran, sözünü geçiren, önerisini benimseten, adını uluslar arası dünyada duyuran ekonomik, demokratik bir kitle örgütü konumuna gelmiştir.

Bu konuma gelebilmek kolay olmamıştır. İzmir caddesinde, kirasını devletin ödediği ufak bir büroda faaliyetine başlayan Köy-Koop demokratik bir kitle örgütü olmasına rağmen maddi yokluklar yüzünden 1975 yılına kadar görevlerini yerine getirememiştir.

Köy-Koop Merkez Birliği'ne ülkenin dört bir yanından, 57 bölge birliği ortak olmuştur. Köylüler çoğu kez kendi etkinliğini kurdukları kooperatifler sayesinde başlatmışlardır. Parasal olanakların el verdiği ölçüde sütçülük, hayvancılık, meyve suyu, konserve, zeytinyağı, seracılık gibi konular başlıca uğraş alanları olmuştur.

Merkez Birliği nasıl birlikler tarafından kurulmuşsa, birlik de genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu tarafından yönetilmiştir. 1974 yılı genel kurulu yepyeni bir ekibi yönetime getirmiştir. Ahmet Altun, M. Hadi İlbaş, Aslan Eyice, Mustafa Başer, Nedim Tarhan, Tuncer Ergüler, Cemal Temelli, Ethem Beydoğan ve Veli Bektaş. Birlik Genel Müdürlüğü görevini de Gürmen Gökten yürütmüştür (Kozanoğlu 1995).

Türkiye'de demokratik kooperatifçilik hareketini başlatıp geliştiren işte bu ekiptir. M. Hadi İlbaş bu ekip için "kooperatif misyonerleri" demektedir.

4.2.1. Traktör İthalatı

Demokratik halk kooperatifçiliği gücünü ilk olarak 1975 yılında traktör kavgasında göstermiştir. Köy-Koop, Hareketinin bugün hâlâ anlatılan efsaneleşmiş etkinliği Romanya'dan on iki bin beş yüz (12.500) traktör ithal etmesi ve bu traktörleri piyasa fiyatının yarısına yakın bir bedelle çiftçiye ulaştırması olmuştur.

Türkiye Zirai Donatım Kurumu, Universal marka traktörü 1974 yılında Romanya'dan getirmeye başlamıştır. Fakat çok kısa bir süre sonra bu ithalattan vazgeçilmiştir. Traktörler karaborsaya düşmüş ve fiyatı 160.000.-TL 'nin üstüne çıkmıştır. Köylü traktörü satın almak için kuyruğa girmeye, sıra beklemeye başlamıştır (Kozanoğlu, 1995).

Köy-Koop yönetimi Romanya'da Türkiye'ye satılmak üzere üretilen bin tane hazır traktörün olduğunu öğrenince hemen bir proje geliştirmiştir.

"Bu traktörleri ithal etsek, ufak bir parça kâr alarak kooperatif ortağımız olan köylülere satsak, aldığımız kâr payını Köy-Koop'un gelişmesi ve güçlenmesi için kullansak; yani yine ortaklarımız yararına farklı faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde

kullansak” şeklinde düşünölmüştür. Bu projeyi gerçekleştirmek için Köy-Koop Genel Başkanı Ahmet Altun’la danışman Şevki Akıncı Konya köylerinde traktörü incelemeye başlamışlardır. Traktörler gerçekten kaliteli, sağlam ve ucuzdur.

İzmir milletvekili Mahmut Türkmenoğlu Makine Yüksek mühendisi ve Köy-Koop’un danışma kurulu üyesidir. Prof.Dr. Ziya Gökalp Mülayim ziraat fakültesi öğretim üyesidir ve Köy-Koop’un Fahri danışmanıdır. Mahmut Türkmenoğlu ve Ziya Gökalp Mülayim 14 Mayıs 1975 günü Ankara’dan Romanya’ya konuyu yerinde incelemek üzere yola çıkmışlar. Romanya Başbakan yardımcısı tarafından karşılanıp, devlet konuğu gibi ağırlanmışlar. Bu durumu Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayim şu şekilde açıklamaktadır.

“Mahmut Türkmenoğlu ile Romanya’ya gittik. Traktörü inceledik. Adamlarla konuştuk Biz Köy-Koop’uz bu traktörleri satın alacağız ama paramız yok ancak halkımız var, adımız var, Türkiye’de gücümüz var, güçlüyüz dedik” (Mülayim 1995).

Yurda 19 Mayıs günü dönen Mahmut Türkmenoğlu ve Ziya Gökalp Mülayim Köy-Koop Heyeti olarak Universal marka traktörün Türkiye temsilciliği konusunda ön anlaşma imzalamış olmanın mutluluğunu yaşamışlardır.

Köy-Koop’lu yöneticiler hiç vakit kaybetmeden Tarım Bakanlığı’na Romanya’dan traktör getirebilmek için izin başvurusunda bulunmuşlar ve beklemişlerdir. Günler, haftalar değil aylarca beklemişlerdir. 20 Ağustos günü zamanın bakanlık müsteşarı imzasıyla gelen yazı yüreklere su serpmiştir.

“Universal marka traktör ithali yolundaki isteğiniz uygun görölmüş ve belgeler bugünkü tarihle döviz işlemleri için Ticaret Bakanlığına intikal ettirilmiştir.”

Böylece sorun büyük ölçüde çözülmüştür. Seksen günlük mücadele olumlu sonuçlanmıştır. Ama bu engellerle dolu mücadele (BAŞARI) merdivenin ilk basamağıdır. Başarı son değil yolculuktur.

Şimdi Köy-Koop’un önünde çözümleni gereken iki sorun vardır:

Birincisi; ithal edilecek olan traktörlerin karaborsaya düşmesinin önüne nasıl geçileceğidir. Köy-Koop Ankara Merkez Birliğı Yönetim Kurulu üyeleriyle illerdeki birlik yöneticileri Ankara’da bir toplantıda buluşmuşlardır. Yüz elliyi aşkın kooperatifçi karaborsa ile başa çıkabilmenin yollarını tartışmıştır. Çünkü, piyasada 150 bin liraya satılan traktörü 80 bin liraya satmayı planlamaktadırlar.

Bu fiyat farkı ülkemizde üreticinin cebindeki paranın nasıl haksız bir şekilde aracının cebine aktarıldığının göstergesi, aracı kârının boyutunun nasıl yüksek olduğunun ispatıdır. Tarımdaki sömürünün büyüklüğünün ölçüsüdür.

İkinci sorun ise Ticaret Bakanlığıdır. Ticaret Bakanlığına evrakların teslim edildiği ilk gün her şey yolunda görünmektedir. Ancak işlemlerin yukarıdan bir yerden gelen uyarıyla durdurulması mücadelenin evrak bürokrasisi üzerinde değil, siyaset üzerinde devam edeceğini anlatmaktadır. O günden sonra Köy-Koop yöneticilerinin Ticaret Bakanlığında yetkili biriyle yüz yüze konuşabilme mücadelesi başlamıştır. Birkaç günlük uğraşyla ancak Genel Müdür Başyardımcısına ulaşılmıştır. Fakat hiç beklenilmeyen ve normal olmayan bir olayla karşılaşmıştır. Köy-Koop dosyası Bakanlık müsteşarındadır. Üstelik müsteşarla görüşebilmek imkânsızdır. Herkesle görüşen müsteşar çoğu milletvekili olduğu halde Köy-Koop temsilcileriyle görüşmemektedir (Kozanoğlu 1995). Yirmi günlük uğraşı sonucunda hiçbir netice alınmamıştır.

Halka dayanan demokratik kuruluşun mücadelesinin halk tarafından yapılması gereği görülmüştür. Ortakların birlik olup seslerini siyasilere duyurması için Köy-Koop Yönetimi faaliyete geçmiş tüm kooperatif ortaklarına, birer telgraf gönderilmiştir.

“Gelin hakkınıza sahip çıkın. Ticaret Bakanlığı izin vermiyor.” Şeklinde Telgrafı alan ortaklar haklı davalarını kazanmak için bir araya gelip, güçlü olabileceklerini göstermiştir. Ticaret Bakanlığı’nın önünde onbinden fazla kooperatif ortağı toplanmıştır. Ankara’da o güne kadar görülmeyen toplumu sarsan bir olay yaşanmıştır.

Köy-Koop. Genel Başkanı Ahmet Altun ile Murahhas üye Ethem Beydoğan Bakanlık müsteşarı ile görüşmek için gitmiştir. Sekreter müsteşar beyin meşgul olduğunu belirterek sonrası için randevu vermemiştir.

Hiç vakit kaybetmeden dönemin Cumhurbaşkanı, Başbakanı, Başbakan Yardımcısı, Tarım Bakanı, Ticaret Bakanı, Ticaret Bakanlığı Müsteşarına birer mektup yazılmıştır. Ticaret Bakanı Halil Başol böylece Köy-Koop yöneticileriyle görüşmek zorunda kalmıştır. Kırkbeş dakikalık bir görüşme yapılmış Romanya’dan traktör ithal etme izni halkın birlik olarak baskı yapmasıyla, zorla alınmıştır. Köylü elbirliğiyle nasıl aracıyı ortadan kaldırabileceğini görmüş ve göstermiştir.

İlk aşamada Köy-Koop bin tane traktör ithal etmiştir. Serbest piyasada traktörün fiyatı 160.000.- TL, traktörün resmi fiyatı ise 130.000.- TL dir. Köy-Koop. ise bir

traktörü 91.000.- TL'ya satmıştır. 91.000-TL'dan 5.000.- TL kendisine pay almış, ikinci senede 2.000 traktör getirmiştir (Tarhan 1979).

Traktör dış alımı konusunda Köy-Koop başarılı bir sınav vermiştir. Köy-Koop Merkez Birliği geniş çaplı ulusal anlamda örgütlenmenin en önemli öncülerinden biri olmuştur. Çiftçiler aracılarının ortadan kalkmasıyla ne kadar ucuza traktör satın alabileceğini görmüştür.

“Köy-Koop aracısız olarak 10.000 traktörün dağıtımını gerçekleştirmiştir. 1979 yılında da ortaklarına 800 traktör dağıtılmış olup, yıl sonuna kadar 560 traktörün daha dağıtımı tamamlanmıştır. Bu durumu Nedim Tarhan şu şekilde ifade etmektedir:

“Traktör dış alımı zorunludur. 1979 yılı icra programı da bu yönde önlemler öngörmektedir. Bu noktadan hareketle sadece toplu üretim projeleri (TÜP) ve toplu makine kullanımında yararlanmak koşuluyla 5.000 adet traktör dış alımı için başvurduk. 15.05.1979 günü yaptığımız başvuruya olumlu yanıt verilmesini bekliyoruz. Kaldı ki traktör dış alımı ile bağlantılı olarak 25.000hl. Şarabın 23 \$/hl. den satışını yapmak üzere Romanya ile anlaşma yaptık. Bu anlaşma ile Romanya'ya 575.000 \$ lık şarap satacağız. Diğer tarım ürünlerinin satışı ile ilgili olarak görüşmelerimiz de devam etmektedir.” (Tarhan 1979).

Tabandan gelen, çok amaçlı olarak faaliyet gösteren, köy kalkınma kooperatiflerinin, ortağı olan köylünün gelirini arttırabilmesi, refah düzeyini yükseltebilmesi ve taleplerine yeterli cevap verebilmesi, sosyal ve ekonomik fonksiyonunu tam olarak yerine getirebilmesi için ilk önce finansman sorununu çözmesi gerekmektedir.

Bu nedenle ithal edilen her traktörden 5.000.-TL Köy-Koop payı alınmıştır. Bu paylar başlatılan Köy-Koop hareketinin mayasını oluşturmuştur. İlk olarak hareketin projelerinin planlandığı bir merkez binası satın alınmıştır. Ankara Maltepe'de 12 katlı olan bu bina kooperatifçi kitlenin merkezi olmuştur.

Üretici birleşerek tarihte ilk defa demokratik bir örgütte bir araya gelerek varlığını göstermiştir. Bu örgüte ve dolayısıyla kendine saygınlık kazandırmıştır. Köy-Koop.'un traktör konusundaki başarısı burada bitmemiştir. Köy Koop hareketi her geçen gün daha geniş alanlara yayılma yoluna girmiştir. Romanya Milli Kooperatifler Birliği Başkanı Constantin Daskalescou, yanında Romanya Dış İlişkiler Sekreter Yardımcısı

Vasile Sandru olduğu halde 1976 yılının son aylarında Ankara'da Köy-Koop'u ziyaret etmiştir. Sonra, Köy-Koop genel başkanı Ahmet Altun'la, genel başkan yardımcısı Mehmet Hadi İlbaş ve diğeri ilgililerle İzmir'de Bademler Kooperatifinin tesislerini gezmişlerdir. 1977 yılında Köy-Koop Universal traktörlerinin ülkemizde üretimi için Romanya ile bir anlaşma da imzalamıştır.

Türk köylüsü tarihte ilk kez kendi örgütünü kurmanın ve örgütünün kendisine kişilik kazandıracak kadar gelişmiş olmasının gururunu yaşamıştır. Köy Koop, başarısının ve saygınlığının zirvesindedir. "Bir avuç insan üretici köylüyle el ele tutuşarak yokluğu inançla yoğurup güç haline çevirmenin örneğini vermişlerdir." (İlbaş 1995).

Türkiye'de hiç bir örgüt bu kadar kısa sürede böylesi bir büyüme gösterememiştir. Bu durum yabancı ülkeler kooperatifçileri tarafından da ilgi ve övgüyle karşılanmıştır. 375 milyon insanın ortağı bulunduğu Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) Köy Koop'u en dinamik üye olarak tanımlamıştır. Uluslararası Kooperatifler Birliği "Kooperatiften kooperatife alış veriş" sloganı ile bir uygulama başlatmak üzeredir. Fransız ve Bulgar Kooperatifleri birlikleriyle, Köy-Koop arasında oluşturulan bir projeye göre, Türkiye'nin tarımsal kaynaklarının geliştirilmesinde, bu birlikler proje bazında teknik ve para katkısında bulunacaklar, ayrıca, ürünleri pazarlamada yardımcı olacaklardır.

4.2.2. Kooperatifçilik Bankası Kurma Girişimi

Ülkemizde kooperatiflerin genellikle kamu bankaları tarafından kredilendirilmesi, kooperatifçiliğin devlet vesayeti altına girmesine neden olmuştur. Ama kooperatiflerin sahipleri devlet değil, üreticidir. Bunun önüne geçilebilmesi kooperatiflerin kendi finansman kaynaklarını oluşturabilmeleri ile mümkündür. Finansman sorunu yaşayan kooperatifler ekonomik ve sosyal işlevlerini tam olarak yerine getiremezler.

Bu gerçeğin farkında olan İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Almanya, Hollanda, Fransa, İsviçre, İtalya, Hindistan, Kıbrıs ve Nijerya gibi birçok ülke kooperatifler bankasını yıllar önce kurmuştur. Hatta İsviçre'de Uluslar arası Kooperatifler Bankası bile kurulmuştur.

Ülkemizde 1974 yılında kooperatif sektörün kredi ihtiyacını gidermek üzere bir kooperatifler bankası kurulmasına Ecevit Hükümetince gerek görülmüştür.

Kooperatiflere kredi veren Ziraat Bankası, Halk Bankası gibi bankalar varken kooperatifler bankasına gerek yok gibi düşünülebilir. Kooperatifler Bankasının özelliği sadece kooperatiflere kredi vermesi değildir. Bankanın hem finansmanına hem de yönetimine kooperatif ve üst örgütlerinin hâkim olmasıdır. Bu özellikler kooperatiflerin finansman denetimi açısından çok önemlidir. Çünkü bu bir öz denetimdir. Ülkemizin de ihtiyacı olan; finansman ve yönetimine kooperatiflerin hâkim olacağı gerçek bir kooperatifler bankasıdır (Mülayim 1974).

Ayrıca; küçük çiftçiyi desteklemek için kurulan Ziraat Bankası, Esnaf ve sanatkârların kredi gereksinimlerini karşılamak için kurulan Halk Bankası, konut kredisi için kurulan Emlak Kredi Bankası, siyasilerin bunları yanlış yöne sürükleyerek onların bu işlevlerini yitirmelerine neden oldukları ve bu yüzden de tasfiye süreçlerine sokuldukları görünen bir gerçektir.

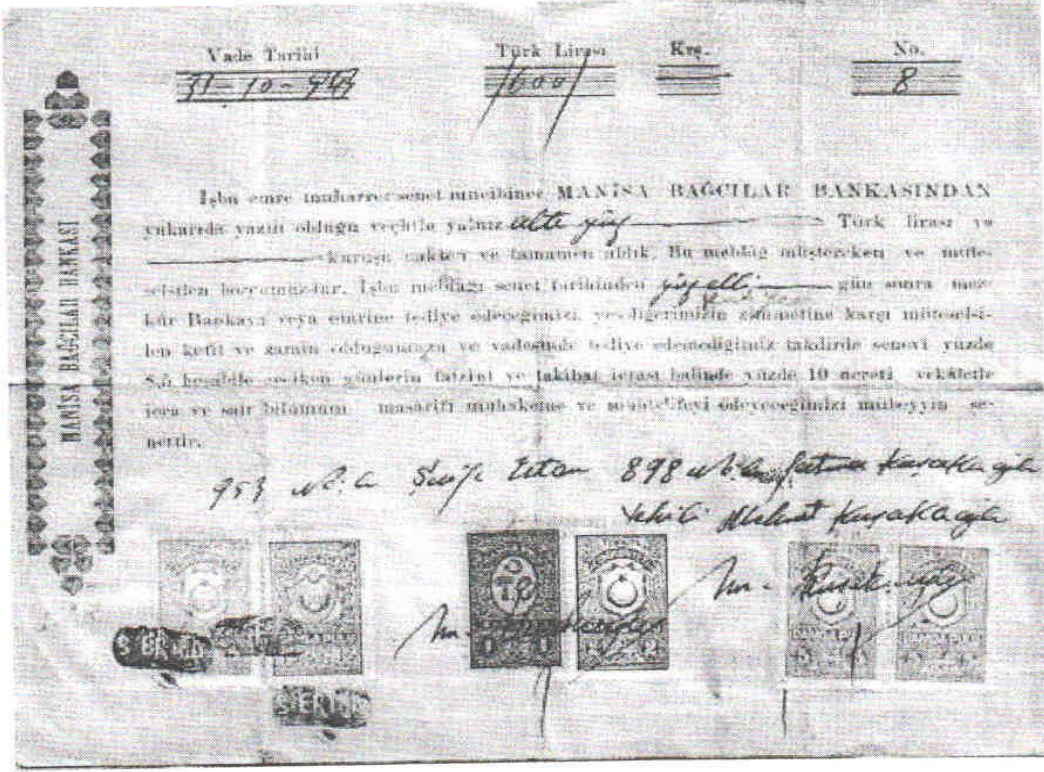
Ecevit hükümetinin kooperatifler bankasının kuruluş yasası meclisten geçirilemeyince tasarı rafa kaldırılmıştır.

Kooperatifler bankasının kurulmasının şart olduğuna inanan Köy-Koop sorunun çözümünü üstlenmiştir.

Ege Bölgesinde 1905 yılında kurulmuş olan Bağcılar Bankasının Köy-Koop tarafından satın alınarak bir kooperatifler bankasına dönüştürülmesi projesi geliştirilmiştir.

“Bankanın kooperatifler bankası haline dönüşmesi için Hollanda’da kooperatiflerin, kooperatifler bankasının, üniversitenin, araştırma ve destek kuruluşlarının katkısı ile bir fon oluşturulmuştur. Bu fon Bağcılar Bankası’nın hem bankacılık hizmetlerini yürütecek, hem de kooperatifçiliğe destek verecek bir kredi kuruluşu olarak düzenlenmesi için çalışmalara başlamıştır. Böylece demokratik kooperatifçilik ülkemizde özel sektörün karşısında bir tehlike olmaya başladığını kanıtlamış oluyordu” (Kozanoğlu 1995).

Köy-koop yöneticileri, özellikle de Mahmut Türkmenoğlu kararlılıkla köy köy dolaşarak şekil 1’de örneği olan banka hisse senetlerinin yarısından fazlasını toplamayı başarmıştır.

5 Ağustos 1979 Pazar günü Köy-Koop'a bağlı 54 il birlik başkanının Ankara'da demokratik halk kooperatifçiliği çalışmaları değerlendirme toplantısında Köy-Koop genel başkanı Nedim Tarhan, Genel Merkezin Bağcılar Bankası konusunda yapmış olduğu son çalışmaları şöyle anlatmıştır;

"Köy-Koop Bankanın 50.000.000.TL olan sermayesi içindeki % 47,01'lik hissemiz karşılığı birinci rüçhan hakkında 42.309 hisse daha taahhüt ederek ve karşılığı olan ¼ payı yatırarak 50.000.000.TL sermaye içindeki % 47,01'lik payımı korumuştur.

İkinci rüçhan hakkı için bankadan alınan yazı gereği 13.022 hisse daha taahhüt edip ¼ payı da yatırarak yeni sermaye içindeki payımı % 60,032 ye ulaştırmıştır.

Bu arada yine bankadan alınan yeni bir yazıda bankaya geç ulaşan birinci rüçhan hakkı kullanımı ile ilgili başvurulardan dolayı ikinci rüçhan hakkından ancak 12.523 hisse taahhüt edilebileceği belirtilmiştir. Bu durumda sermaye payının % 59,5 olmaktadır. Bu yazı, ikinci rüçhan hakkımızla ilgili taahhütnamedeki hakları saklıdır:

İbaresini konularak bankaya gönderilmiştir. Ayrıca bankadan Köy-Koop'un kesin sermaye payını belirten bir yazı istenmiştir.

Bu süreç içinde bankadaki incelemeleri sonucu aşağıdaki olguları saptamıştır:

Birinci rüçhan hakkı ile ilgili bankaya ulaşan 42 kadar iştirak taahhütnamesinin ancak 21 tanesi şekil koşuluna uymaktaydı. Bunlardan özellikle İ.Ömer Önal gurubunun taahhütnameleeri şekil koşulunun yanında, yasaların emredici kurallarına dahi uyulmaksızın düzenlenmiştir. Ayrıca aynı gurubun, taahhütnameleer dışında yasa dışı bazı girişimleer ve giderek Köy-Koop'un banka girişimini atıl bırakmayı amaçladıkları gözlenmiştir.

Banka yönetim kurulunun yukarıdaki durumu çözümlenecek ilkeleri karar altına almadığı, dolayısıyla banka idaresinin bunların geçerliliği hakkındaki tereddüde düştüğü gözlenmiştir. Ancak Köy-Koop olarak yasal gerekçeler sıralanarak banka idaresi uyarılmış ve hatalı taahhütnameleer düzeltilmesi için taahhüt sahiplerine yazı yazılmıştır. Bu durumda banka yönetim kurulunun ilgili yasa uyarınca ve ana sözleşmesi de göz önüne alınarak kökten çözümlenecek kararı alması ve banka idaresinin buna göre işlem yapması yerinde olacağı Köy-Koop Merkez Birliğince saptanmıştır.

Banka idaresinin ikinci rüçhan hakkı taahhütlerinin azaltıldığı ve daha önceki hatalı taahhütnameleerle birlikte yeniden düzenlenmesi gerektiğini içeren yazısına İ.Ömer Önal gurubunun olumlu yanıt vermediği ve yasal olmayan konumlarında ısrar ettikleri öğrenilmiştir.

Sonuç olarak Köy-Koop'un banka girişiminde sadece parasal katkısının yaklaşık 15.000.000 TL tutarında ki yatırımı içerdiği göz önüne alınarak bir an önce bankadan etken bir biçimde yararlanılması için çalışılmıştır.

Köy-Koop 1984 yılında feshedildiğinde Bağcılar Bankası'nın % 98 hissesine sahipti. Fakat fesih ile birlikte yöneticileri tutuklanan Köy-Koop bankada son yapılan sermaye artırımlarına katılmadı. Ayrıca borçlarını ödeyemediği gerekçesiyle Banka Hisselerine el konuldu. Daha sonra yöneticilerin hepsi serbest bırakıldı ama yapılabilecek bir şey kalmamıştı. Köy-Koop'un önemli bir birikimi haksız yere kaybedilmişti.

Kooperatifçiliği gelişen ülkelere bakıldığında kooperatiflerin sağlıklı bir finans düzeniyle desteklendiği gözlenmektedir. Bu sektörün finans kuruluşu, o sektörde oluşan tasarrufları toplayarak, ihtiyaç duyan ekonomik birimlere aktarmada ve ayrıca Merkez Bankası'ndan taze para tedarikinde ve para yaratıcı özellikleri ile son derece önemlidir. Türk tarım sektörü, özellikle kooperatif sektörü, böyle bir finansal yapıyla donatılmadığından, tasarrufları toplamada ve yönlendirmede, taze para akımı sağlamada ve para yaratmada rol oynayamamakta ve sektörler arası rekabette zayıf kalmaktadır. Bu sorunların çözümü ve tarımın kooperatifler aracılığı ile ekonomiye sağlıklı katkılar sunabilmesi bakımından bir Kooperatifler Bankası sisteme derhal dahil edilmelidir (Çıkın 2007).

4.2.3. Tarım İlaçları Alanına Giriş

Traktör dış alımı ve dağıtımı, kooperatifler bankasının kurulması çalışmalarının yanı sıra tarımsal mücadele ilacı dış alımı ve ileri aşamada üretimi konusunda da Köy-Koop'un faaliyetleri olmuştur.

1970-1980 yılları arasında ülkemizde tarımsal ilaç gereksinimini karşılayan firmalar hakkındaki bilgi Köy-Koop'un çıkardığı Genel Merkezden Haberler Dergisinin Ağustos 1979 sayısında 38. sayfada şu şekilde verilmiştir;

İlaç firmalarının 8'i dış alımcı, 9'u formülatör, 4'ü etkili madde üreticisi , 13'ü temsilci firmalardır. Tarımsal ilaç üretimi ve dış alımının tamamen özel kesimin elinde bulunması aşırı ve haksız kazancın boyutunu ortaya koymaktadır.

Bu sanayi dalında çalışma yapan belli başlı firmaların toplam sermayeleri 169 milyon lira olup, bunun 109 milyonu (%64,61) yerli, 60 milyonu (% 35,39) yabancı sermayedir. Burada formülatör firma olarak çalışan firmaların sermayelerinin %100'ü, etkili madde üreticisi firmanın sermayesinin % 98,5'i, temsilci firmaları ise sermayelerinin % 37,5'i yabancı sermayedir (Tarhan 1979).

Tarımsal ilaç üretimi ve dış alımı konularında meydan tamamen özel kesime bırakılmıştır.

Formülatör firmaların her biri uluslar arası tekelin birer Türkiye temsilcisi gibi çalışmaktadırlar. Bu firmalar bir yandan dış alım yoluyla bağlı buldukları tekellerin kârlarını yükseltirken, diğer yandan da iç piyasada kurdukları tekeli güçle tarım kesiminde yaratılan artı değerden en büyük payı almaktadırlar.

Tarımsal ilaçlara tekeller istedikleri fiyatları biçmişler ve hiçbir kurum da buna müdahale etmemiştir. Etkili madde dış alımının çok iyi kontrol edilmesi gerekmektedir. Tarımsal mücadele ilaçlarının dağıtımında Köy-Koop ve bağlı birlikleri görev almalıydılar. O zamana kadar sağladığı tarımsal girdilerini ortaklarına piyasadan çok daha ucuza veren Köy-Koop, tarımsal mücadele ilaçlarını da en iyi biçimde dağıtabilecektir. Köy-Koop Macaristan ile tarım ilacı dış alımı konusunda görüşmelerini olumlu yönde geliştirmiştir. Dış alım için ilgili bakanlığa başvurulmuştur.

Traktörde ve tarımsal ilaçlarda olduğu gibi, kimyevi gübre temin ve dağıtımının T.Z.D.K. (Türkiye Ziraat Donatım Kurumu) ve Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ne verilmiş olması nedeniyle, bu konuda dış alım Köy-koop tarafından yapılamamaktadır. Bulgaristan ile ön anlaşmanın yapılmış olmasına rağmen dış alım gerçekleştirilememektedir. İlgili kararnameye bir ekleme yapılarak gübre temin ve dağıtımında Köy-Koop'a görev verilmesi istenmektedir. Fakat olumlu yanıt alınmamaktadır.

Öte yandan başka güzel bir gelişme vardır. Bu gelişmeyi Gündem Gazetesi 19 Mayıs 1979 günlü sayısının altıncı sayfasında şöyle duyurmuştur:

“Köy-Koop devlet kooperatif ilişkilerini her alanda geliştiriyor. Anayasanın 51. Maddesinin (Devlet kooperatifçiliğinin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.) öngördüğü doğrultuda devlet-kooperatif ilişkilerine hız vermiştir. Bir yandan Tarih, Petrol Ofisi, Petkim'le eşgüdüm kurarken öte yandan da DSİ Genel Müdürlüğü ile sulama tesislerinin, şebekelerinin kooperatiflere devredilmesine ilişkin çalışmaları sürdürmektedir.”

Üreticiler için vazgeçilmez bir girdi olan sulama tesislerinin kooperatiflere devredilmesiyle daha planlı, daha ucuz sulama imkanlarının sağlanabileceği haberi sevinçle karşılanmıştır.

Tesislerin devredilmesine ilişkin DSİ-Köy-Koop ortak toplantıları yapılmıştır. Toplantılar sonucunda devir işinin önce bölgesel deneneceği ve oralardan alınan sonuçların tüm kooperatiflerde uygulanacağı, devir işleminin yaygınlaştırılacağı duyurulmuştur.”

4.2.4. Kooperatifçilik Eğitimi

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi amacıyla kooperatif ilke ve yöntemlerinin kooperatif ortaklarına, seçilmiş ve atanmış yöneticilerine, memurlarına ve bütün halka ve özellikle de gençlere ve toplumun kamuoyu önderlerine öğretilmesi şeklinde ifade edilen kooperatif eğitiminin geliştirilmesi ilkesi, kooperatifçiliğin temel ilkelerinden birisidir.

Dünya kooperatifçileri eğitim ilkesinin, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşıdığını ve diğer kooperatif ilkelerinin tam anlamıyla uygulanmasının ancak bu ilkenin uygulanmasına bağlı olduğunu ileri sürmektedirler. Mayıs 1972’de Roma’da yapılan Dünya Tarımsal Kooperatifçilik kongresinde bu konu üzerinde önemle durulmuştur.

Bu gerçeğin farkında olan Köy-Koop sadece örgün ve yaygın eğitim kurumlarında değil, bütün toplu iletişim araçlarında da kooperatifçilik eğitiminin verilmesi için çalışmalara başlamıştır.

Filiz Ozankaya ile Levent Ersin’in birlikte hazırladıkları ve Nevzat Şenol’un sunduğu “Köy Kahvesi” programında kırsal kesimde kooperatifleşme olgusu üzerinde durulmasını desteklemiştir.

Köy-Koop Taban adlı bir kooperatifçilik dergisi çıkarmıştır.

Ayrıca; “Genel Merkezden Haberler” adı ile yayınladıkları ve İl birliklerinin abone oldukları dergi ise birlik yöneticilerini son gelişmelerden bilgilendiren önemli bir yayındır.

4.2.5. Halk Pazarları Ortakların İhtiyaçlarını Karşılıyor

Köy-Koop olarak 54 ildeki birlikler kanalıyla 800 kadar halk pazarı açılmıştır. Ülke düzeyine dağılmış olan halk pazarları gelişmeye başlamıştır. Ancak ne var ki, halk pazarlarına halka sunulmak üzere temel tüketim malları temininde zorluk çekilmiştir. Köy-Koop kendi ortaklarının ürünlerini pazarlamaya özen gösterirken, Tarım satış kooperatifleri, KİT’ler ve diğer kamu kuruluşlarının elinde bulunan temel tüketim mallarının dağıtımını da üstlenmesi ve Köy-Koop halk pazarlarının desteklenmesi önerilmiştir (Tarhan 1979).

Köy Kalkınma Kooperatifleri çok amaçlı kooperatifler olduklarından dolayı bünyelerinde tüketim kooperatifi gibi çalışan perakendeci mağazalar açabilmektedirler.

Bugün hala Köy-Koop Kırklareli Birliği “köy pazarları” uygulaması ile bir tüketim kooperatifi gibi de hizmet vermektedir.

Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz, 17 Mayıs 1979 günü Akyazı İlçesine bağlı Osmanbey Kooperatifinin yaklaşık 300 milyon liraya çıkacak olan mısır işleme tesislerinin temelini atmıştır. Ali Topuz temel atma töreninde yaptığı konuşmada bakanlığın demokratik halk kooperatiflerinin kurulmasında öncülük görevini üstlendiğini hatırlatmıştır. Bakanın yaptığı konuşmanın özeti 18 Mayıs 1979 tarihli Yeni Halkçı Gazetesinde şöyle yayınlanmıştır:

“Köylümüz, yarattığı değeri başka kesimlerin aracılığıyla değil, kendi örgütleri aracılığı ile ve kendi yöresinden başlayarak sınai yatırımlara dönüştürecektir. Böylelikle köylümüz bir yandan daha ileri aşamalarda gelirini arttırma olanağı bulacak, bir yandan da ekonominin öteki kesimleri ile bütünleşecektir.

Amacımız; köylünün gelir yaratabilir düzeye getirilmesi ve bozuk gelir dağılımının köylüden yana değiştirilmesidir.”

Bülent Ecevit “TBMM’den geçmiş olan Ziraat Bankası Yasası” için hükümet programı doğrultusunda önemli bir adımdır diyerek bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamalar 21 Nisan 1979 günlü Milliyet Gazetesi satırlarına şöyle yansımıştır:

“Yasa uygulanmaya başlayınca özellikle küçük ve orta çiftçiler ve tarım kesimindeki kooperatifleşme hareketi bundan büyük yarar görecektir. Bu yasanın sağladığı olanaklarla köylümüze özellikle örgütlenme, kooperatifleşme yolunda yeni bir teşvik sağlanmış olacaktır. Aynı zamanda çiftçilerimiz tarım alanında olsun, tarımsal sanayi alanında olsun, yeni yatırımlarda bulunmak için geniş kolaylıklara kavuşmuş olacaktır.

Başbakan, “yasa uyarınca kooperatiflerin kredi almalarının kolaylaşacağını, plan doğrultusundaki tarımsal çalışmalara kredi yoluyla özel destek sağlanacağını” belirtmiş ve şöyle devam etmiştir;

“Küçük ve orta çiftçilerin kredi alabilmeleri büyük ölçüde kolaylaşmış olacaktır. Bu kolaylıkların başında şu gelmektedir: Bir kooperatif bir yatırımda bulunmak bir fabrika kurmak istediği vakit şimdiye kadar olduğu gibi bankaya güvence olarak taşınmaz mal göstermek mecburiyetinde kalmayacaktır. Yeni yasa uyarınca kredi almak isteyen kooperatifin kendisi başlıca güvence sayılacaktır. Eğer proje yeterli değilse projenin yeterli hale getirilmesine de devlet yardımcı olacaktır.”

Ecevit, “Bugüne kadar tarımsal kredilerde varlıklı kimselerin öncelik sırasını aldığıını, güvence gösterme olanağının bu kişilerde olduğunu” hatırlatmış “Şimdi yeni yasanın getirdiği olanaklar paralarını taşınmaz mala yatırmamış olanlar, küçük ve orta çiftçilerin oluşturduğu kooperatifler bile bu kredi olanağından yararlanabileceklerdir.” demiştir.

Ecevit , “Kredilerdeki vergi, resim ve harç başışıklıklarının yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte tüm tarımsal amaçlı kooperatiflerin yararlanabilecekleri bir hak olacağını” belirtmiştir.

Ecevit, Ziraat Bankası Yönetim Kurulu’nda banka çalışanlarının da bir üye ile temsil edileceklerini söylemiştir (Ecevit 1979).

Köy-Koop Genel Başkanı Nedim Tarhan ile Genel Başkan Yardımcısı Selahattin Kök Başbakan ve CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’e bir mektup göndermişlerdir. 19 Temmuz 1979 tarihli mektupta şunlar yazmaktadır;

Sayın

Bülent Ecevit

T.C. Başbakanı ve CHP Genel Başkanı

Köy-Koop yeni yönetimi olarak toplu üretim, ortaklaşa makine kullanımı, tarım girdilerinin aracısız temini, banka edinimi, tarım ürünleri alımı ve satımı, Köy-Koop pazarları açılması gibi konularda çalışmalarımız belirli bir program çerçevesinde geliştirilmektedir.

Ancak; Köy-Koop ile CHP ve hükümetiniz arasındaki ilişkilerin düzenli olmayışı demokratik halk kooperatiflerinin gelişimini yavaşlatmakta ve Köy-Koop olgusunun bu gelişim sürecinde zarar görmesine neden olmaktadır.

Demokratikleşme sürecinde olan ülkemizde Köy-Koop'un ulusal gereksinmelere uygun şekilde çalışma yöntemini benimsemiş olması özellikle çıkarıcı çevrelerin Köy-Koop'a dönük saldırılarına boyut kazandırmıştır.

Köy-Koop siyasal iktidarların sömürü ve baskı düzenine son verme; demokrasiyi koruma ve geliştirmeye yönelik her girişimi desteklerken; demokratik örgütler arasında da belirli bir disiplinin sağlanmasına özen göstermektedir.

Ancak ne var ki düzen değişikliği önlemleri ile birlikte ortaya çıkan çarpıklıklar nedeniyle toplumsal sorunlar geçiş döneminde artarken; bazı bakanların parti ve hükümet programlarındaki kooperatifçilik görüşleri dışında girişimde bulunmaları üzücü olmaktadır.

Örneğin;

-Bazı hükümet üyelerinin kısır düşünceler içerisinde yeni kooperatifler ve birlikler kurma girişimleri,

-Kooperatif kredilerinin dağılımındaki durgunluk ve dengesizlik,

-Bazı kamu görevlilerinin içerisine girdikleri siyasal mücadele ile Köy-Koop olgusunu birbirine karıştırmış olmaları. Bu gibi nedenlerle bizzat özen gösterdiğiniz inandığımız "Demokratik Halk Kooperatifçiliği Hareketi" ileride onarılması güç yaralar alacaktır kanısındayız.

Bu aşamada Köy-Koop çalışmalarına ilişkin bilgi sunmayı ve görüşlerinizden yararlanmayı zorunlu görmekteyiz.

Görüşme istemimizi olumlu bulacağınızı umar, başarı dileklerinizi sunarız.

Saygılarımızla,

Selahattin Kök

Genel Başkan Yrd.

ve Murahhas Üye

Nedim Tarhan

Genel Başkan

4.3. Merkez Birliğinin Tasfiyesi

1971-1980 dönemi ülkemiz kırsal örgütlenmesinde önemli bir aşamadır. Bu dönem kırsal örgütlenmenin acemilik dönemi olduğundan, köy kalkınma kooperatifleri yönetiminin de deneyim eksikliğinden kaynaklanan hataları olmuş ve özellikle siyasal çıkarları için kooperatifleri basamak olarak kullananlar olmuştur. Aynı dönemde kooperatiflerle ilgili bürokrasinin de hatalı uygulamaları görülmüştür. Köy-Koop'a doğal gelişimi içinde bu eksikliklerini giderme fırsatı verilmemiş ve neticede 12 Eylül 1980'de ordunun ülke yönetimine el koymasından yararlanarak Köy-Koop Merkez Birliği feshedilmiştir (İnan ve ark. 1998).

1980 yılında ordunun yönetime el koymasıyla Siyasi partiler, sendikalar, T.B.M.M. ve Köy-Koop kapatılmıştır.

24-25 Şubat 1979 tarihlerinde Ankara'da yapılan Genel kurulda Köy- Koop Genel Merkez Yönetimine kendilerine "Demokratik Köy-Koop grubu" adını veren onüç kişi aday olmuşlardır. Bunlar; Adana'dan Nedim Tarhan, İzmir'den Mahmut Türkmenoğlu, Hatay'dan Ziya Gökalp Mülayim, Tokat'tan Selahattin Kök, Malatya'dan Nurettin Almasulu, Afyon'dan Tuncer Ergüder, Konya'dan Sinan Avşaroğlu, Edirne'den Cevdet Kocaman, Burdur'dan Akif Toyman, Kırşehir'den Bekir Dalgalı ve Kırklareli'den Erdoğan Kantürer'dir. Bu guruptan on kişi yönetim kurulu üyeliğine seçilmişlerdir (Kantürer 2007).

12 Eylül darbesi yapıldığında Köy-Koop'un Merkez Birliği Yöneticilerinden Genel Başkan ve aynı zamanda Adana Milletvekili Nedim Tarhan, Genel Başkan yardımcıları Cevdet Kocaman ve Selahattin Kök Romanya'daydılar. Cevdet Kocaman yurda dönmedi ve bu badireyi yurtdışında yıllarca sıkıntılı bir yaşam sürerek atlattı. 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile Köy-Koop Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyeleri siyasi nedenlerle tutuklanmış, Genel Başkan dahil yöneticilerin önemli bir bölümü tutuklu kalmışlar, sonunda hepsi aklanmışlardır. Kendilerine yıldırma ve sindirme politikaları uygulanmış ve başarılı olunduğu sanılmıştır. Ancak bu yapılan hareket Köy-Koop Merkez Birliği'nin 1984 yılında feshedilmesine kadar gitmiştir.

Kırklareli Köy-Koop Birliği Başkanı Erdoğan Kantürer o yıllar ile ilgili şunları anlatmaktadır. "Bizler tutukluyken birliğimiz büyük baskılara uğradı, kamyonlarımız

birliğimizden alındı fakat şoförlerin işten çıkarılmasına izin verilmedi, birlik çalışmadığı halde şoförlere ücret ödedi. Birliğin kaynakları tüketildi. Birlik vergi borçlarını ödeyemez duruma düşünce, yönetici arkadaşlar ekonomik çalışmalara son vermek zorunda kaldılar (Kantürer 2007).

Köy-Koop Ankara Merkez Birliği Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayim o dönem için Köy-Koop hakkında şunları söylemektedir;

“O zamanın hükümeti milyarlar vererek bir çok özel şirketi kurtarma operasyonu yapıyordu. Aynı operasyon, milyonlarca yoksul köylünün en üst kooperatif örgütü olan Köy-Koop’u kurtarmak için düşünülmedi. O kadar ki, Köy-Koop borcunu ödemiyor diye, 12 katlı merkez binasına bir devlet bankasınca derhal el kondu.O zaman Köy-Koop’un 520 milyon lira borcu, 740 milyon lira alacağı vardı. Esasında borçlu bir kuruluş değildi. Ancak, o zaman yöneticileri tutuklu olduğundan alacaklarını alamıyor ve dolayısı ile borcunu ödeyemiyordu. Aynı zamanda, % 98 hissesine sahip olduğu Bağcılar Bankasına da, bir sermaye arttırımı oyunuyla el kondu. Böylece Köy-Koop’un bütün mal varlıkları bitirildikten sonra, tutuklu olan yöneticiler salıverildi ve tutuksuz yargılanmağa başladılar ve sonra da aklandılar. Çünkü olay esasında yöneticilerin suçlu oldukları için tutuklanmaları değil, Köy-Koop Merkez Birliğini ortadan kaldırma operasyonuydu ve nitekim operasyon maalesef başarı ile sonuçlandı. Tabii bütün bu acı operasyon esnasında sadece merkez birliği değil, birçok güçlü birliklere de uzun yıllar el kondu.”

Tutuklanmayan fakat tanıklığı için savcılığa çağırılan Türkmenoğlu savcıya: “Bu arkadaşların suçu yok, onları değil asıl onları ihbar edenleri tutuklayacaktımız. Bizde üç ay kadar yönetimde bulunduk. Tutuklayacaksanız hepimiz tutuklanmalıydık.” demiştir (Mülayim 1995).

Bu tarih ülkemiz tarımında ve tarımsal örgütlenmede gerilemenin de önemli dönüm noktalarından biri olarak görülebilir. Bu Türkiye köylüsüne yapılan en büyük darbelerden biridir. 80 sonrasında ülkemizde kooperatifçilik hareketi geriye gitmiştir.

5. KÖY-KOOP'UN TASFİYESİNDEN YENİDEN KURULUŞUNA KADAR OLAN DÖNEM

5.1. Köy-Koop'un Feshi ve Sonuçları

Devlet, Köy İşleri Bakanlığı eliyle mahkemeye başvurmuş ve Köy-Koop Merkez Birliğinin kapatılmasını istemiştir. Köy Koop Ankara Merkez Birliği mahkeme kararıyla kayyum eline teslim edilmiştir. Ancak 1961 anayasasında kooperatifçilik özel bir madde ile yer almıştır. Sözü edilen anayasanın 51. Maddesine istinaden devlete kooperatifleri destekleme görevi verilmiştir. (Madde 51.- Devlet kooperatifçiliğinin gelişmesinin sağlayacak tedbirler alır).

“Köy kalkınma kooperatifleri başlangıçta devletin desteği ile kurulmuş olmalarına rağmen, aslında tabandan gelen istekli köylerde doğduğundan demokratik yönetim yapısına sahip, özerk ve bağımsız kuruluşlardır. Devletin demokratik kooperatifçiliği özendirici politikaları olmadığından özellikle 1980’li yıllardan sonra bu kooperatifler zor günler yaşamışlar, bir kısmı faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır” (İnan 2004).

M. Hadi İlbaş, Zeynel Kozanoğlu’na yazdığı mektupta tasfiyenin kaybettirdiklerini şöyle anlatmıştır:

”1980 askeri darbesi haksız yere köy-koop merkez birliğini, tasfiye etmeseydi, onların başlattıkları kooperatifçilik rüzgarları Türkiye’yi üretkenliğin içinden kalkınmışlık düzeyine doğru götürecekti. Bu günah bizim değildir.”

”Oysa, Devlet kooperatif karşıtı politikalar yerine, tüm dünyada olduğu gibi kooperatifleri destekleyici politikalar üretseydi, Köy Kalkınma kooperatifleri köylerin kalkınmasına büyük katkıda bulunur ve köylerden kentlere gittikçe artan göç frenlenirdi.”

Cevdet Kocaman, Zeynel Kozanoğlu ile konuşmasında tasfiye ile ilgili şunları söylemiştir:

”Köy-koop hareketi o dönemin en büyük demokratik köylü hareketiydi. Bunun 12 Eylül’den sonra bu şekilde ortadan kaldırılması, Türk kooperatifçiliğinde ”yarı

devlete bağılı” modellerin ortaya çıkmasına yol açtı ve ortada köylü hareketinin ekonomik ve politik sözcülüğünü yapacak kuruluş kalmadı.

Ancak İzmir, Muğla, Çanakkale, Kırklareli, Tekirdağ, Edirne, Karadenizde de Sinop’taki kooperatifler gibi, üretime dayalı kooperatifler ayakta kalabildi. Bunun dışında kooperatif hareket yok oldu” (Kocaman 1995).

Köy- Koop Ankara Merkez Birliği'nin kapatılmasıyla birlikte ülke çapında kooperatifçilik hareketinde bir çözülme ve dağılma süreci başlamıştır. 12 Eylül sanki kooperatifleri dağıtmak için gelmiştir. Oysa 12 Eylül öncesinde sadece Köy Koop İzmir Birliğine bağılı "122" kooperatifin "28"inde zeytinyağı fabrikası, "9"unda mandıra tesisi vardır. Ayrıca bir kooperatifin mandalina ambalaj tesisi ve soğuk hava deposu, birinin kestane kalibrasyon ve ambalaj tesisi, birinin kasa ambalaj tesisi, birinin un fabrikası, birinin de yirmi dört bin metrekare genişliğinde seraları ve benzinliği vardır. Ortak kooperatiflerin büyük çoğunluğu da süt toplama, yem ve diğer tüketim malı satma gibi etkinlikler yürütmektedir. 1960’lı yıllarda **“Türkiye’nin kalkınması köylerden geçer.”** düşüncesiyle yola çıkan Mahmut Türkmenoğlu ve arkadaşları yıllarca devlet kesiminden ve özel kesimden gelen ve anlayışsızlıktan kaynaklanan engellerle boğuşarak yollarına devam etmiştir. Ancak nereye kadar (Kozanoğlu 1995)?

Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayim 1995 yılında Zeynel Kozanoğlu ile ilgili konuşmasında 12 Eylül operasyonunun asıl nedenini şöyle anlatmaktadır:

“Köy-Koop’un suçu demokratik olması, kitlelere sahip çıkması idi. Ülke çapında köylüyü uyandırması idi. Köylünün uyanması istenmiyordu. Halen de istenmiyor.”

Bugün hayatta kalan 1960-1980 yılları kooperatif öncüleri bu öncü kimliklerini hâlâ sürdürmeye devam etmektedirler.

5.2. Yeni Bir Tip Ana Sözleşme İle Köy Kalkınma Kooperatiflerinden Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Geçiş

Demokratik tarımsal kooperatiflerin ilk yasal çerçeveye oturtulması 1969 yılında yürürlüğe giren 1163 sayılı Kooperatifler Yasası ile olmuştur.

1982 anayasasının 171. Maddesi ile devlete “Devlet milli ekonominin yararlarını dikkate alarak öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirler alır.” görevi verilmiştir.

Demokratik kooperatiflerin yasal çerçevesi 25.10.1988 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 3476 sayılı yasa ile çizilmiştir. Bu çerçeveyi daha iyi belirleyebilmek için 3476 sayılı yasanın genel gerekçesinde yer alan görüşleri incelemek gerekmektedir.

Gerekçede “Bu gün dünyada birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, genel ekonomik faaliyetleri içersinde; devletin müdahalesi olmadan ancak devletin yol gösterici ve destekleyici olduğu kooperatifler, gönüllü iş birliğinin temeline dayalı organize olmuş, ekonomik faaliyet şeklidir.

Serbest piyasa ekonomisi içerisinde, kooperatifleri daha aktif hale getirmek üzere etkili bir araç olarak kullanmak için, genel ekonomi içerisinde kooperatifler, devletin müdahalesi olmadan vatandaşların serbest iradesine bağlı olarak, gönüllü iş birliği ile kurulan özgür teşebbüsler olarak görülmektedir.

Kooperatif ve üst kuruluşlarının sağlıklı bir şekilde örgütlenmeleri ve ekonomik yönden güçlü bir yapıya kavuşmaları amaçlanmaktadır.

Kooperatiflerin, Birlik, Merkez Birliği ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olarak üst örgütlenmelerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi amaçlandırılmaktadır.” İfadeleri yer almaktadır.

Gerekçeden çıkan ana sonuç; Kooperatiflere devlet müdahalesinin olmaması ve kooperatiflerin üst örgütlenmelerinin gerekliliğidir.

Kooperatiflerin çalışmalarının dayandığı temel belgeler ana sözleşmelerdir. Kooperatifçiliğin temel ilkesi olan “özerklik ve bağımsızlık” ana sözleşmelerin kabulünden önce hazırlanması aşaması için gereklidir.

1163 sayılı yasanın 3. Maddesi “İlgili bakanlık ana sözleşmelerin, kanunun ihtiyari hükümlerinden ayrıldığını ileri sürerek kooperatifin kuruluşuna izin vermektan kaçınamaz” ve 88. maddesi “İlgili Bakanlık, kooperatifler kooperatif birlikleri, kooperatif merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği için bu teşekküllerin mütaalasının da alınmak kaydıyla örnek ana sözleşmeler hazırlar.” Hükümlerine yer vermektedir.

Bu hükümler ile ana sözleşmeleri hazırlaması gerekenlerin kurucu ortaklar olduğu ifade edilmektedir.

1163 sayılı Kooperatifler Yasası'nın bazı maddelerini 1988 tarihli 3476 sayılı yasanın geçici 3'üncü maddesi değiştirmekteydi. Değişiklik 25 Ekim 1990 tarihine kadar tüm kooperatiflere uyum sağlama zorunluluğu getirmekteydi. Yani yeni yasa ile değiştirilen noktaların kooperatif ana sözleşmelerinde de değiştirilmesi gerekmekteydi. Bakanlık intibak amacıyla hazırladığı örnek ana sözleşmeleri olduğu gibi kabul etmeye kooperatifleri mecbur bırakmıştır (Ünver 2007).

3476 sayılı yasa kooperatif ana sözleşmelerin sadece intibaklarının yapılmasını istemiştir. Örnek ana sözleşmenin bazı maddeleri farklı yorumlara neden olmaktadır.

Bunlar; 134. Madde: Bu ana sözleşmeden evvel yürürlükte bulunan Köy Kalkınma, Orman Köylerini Kalkındırma, Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama, Çay İstihsal ve Satış Kooperatifleri ile ilgili ana sözleşmeler yürürlükten kaldırılmıştır.

135. madde: 134. maddede ki ana sözleşmelerin yerine örnek ana sözleşme olarak hazırlanmış olan bu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ana sözleşmesi kullanılacaktır.

Bakanlık 134'üncü madde ile mevcut ana sözleşmeleri ortadan kaldırmakta, 135'inci madde ile bakanlık ana sözleşmesinin kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bazı kooperatif ve birlikler bu uygulamaya karşı çıkarak sadece öngörülen düzenlemeyi yapmakla yetinmişlerdir. Tümüyle örnek ana sözleşmeyi kabullerinin kendi hazırladıkları ana sözleşmeleri ortadan kaldıracağını ve bunun da daha önce hatırlattığımız kanun maddelerini çiğnemek olacağını, bunun demokratik kooperatifçiliğe zarar vereceğini ve kooperatifçiliği geriye götüreceğini savunmuşlardır (Ünver 2007).

Bunun üzerine örnek ana sözleşmeye tümüyle uymayan kooperatif ve birliklere uyum için gerekli ön izni vermeyen bakanlık, yasal süreleri içinde uyumlarını yapmadıkları gerekçesiyle kooperatiflerin tasfiye işlemlerini başlatmıştır.

Bakanlığın bu uygulamasına karşılık bazı kooperatifler yargı sürecini başlatmışlardır. Köy-Koop İzmir ve Manisa Birlikleri ile bu birliklere bağlı kooperatifler, 3476 sayılı yasa uyarınca ana sözleşmelerini yasaya uygun hale getirmek için gerekli değişiklikleri yaptıkları halde, bakanlığın, **“hazırlanan tip ana sözleşmeye uygun olmadığı”** gerekçeli geri çevirisi ile ilgili işlemlerin iptali istemiyle Ankara İdare Mahkemesi'nde dava açmışlardır (Ünver 2007).

Ankara 6'ncı ve 8'inci İdare Mahkemeleri de “davalı idarece (Bakanlıkça) tesis edilen işlemde mevzuata uyarlılık bulunmamıştır.” Gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline oybirliği ile karar vermiştir.

Ankara 6'ncı İdare Mahkemesinin S.S. İzmir Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı kooperatifler Birliği'ne ilişkin 1991/7 E. Ve 1991/1562 K.sayılı 03/10/1991 günlü kararının tam metni Ek 1'de verilmiştir.

Bakanlık alınan mahkeme kararlarının bozulması istemiyle, Danıştay nezdinde temyiz davası açmış; ancak, Danıştay 10'uncu dairesi, bakanlığın temyiz isteminin reddine ve temyize konu mahkeme kararlarının onanmasını oy birliği ile karar vermiştir.

Bir Örnek olmak üzere, Danıştay 10 uncu Dairesinin Üzümlü Köyü Kalkınma Kooperatifine (Ödemiş) ilişkin 1992/1776 E. Ve 1992/4231 K. Sayılı 09/12/1992 günlü kararının özeti aşağıdadır:

“1163 sayılı Kooperatifler Yasasının 1988 yılında 3476 sayılı yasayla değiştirilmesi, geçici 3'üncü maddesinde de halen kurulmuş ve etkinlikte olan kooperatiflerin ana sözleşmelerini iki yıl içerisinde yeni hükümlere uyarlamak zorunda oldukları, aksi durumda dağılmış sayılacakları yolunda kurala yer verilmesi üzerine, davacı kooperatifin yeni düzenlemeye uymak amacıyla hazırlayıp davalı bakanlığa verdiği ana sözleşme; bakanlıkça hazırlanan örnek ana sözleşmeye uymadığı, gereksinmelere yeterli olmadığı ve bakanlığın aldığı kararlara aykırı bulunduğu ileri sürülerek geri çevrilmiş örnek ana sözleşmeye göre uyarlamanın yapılması istenilmiştir.

Bu işlemin iptali istemiyle açılan dava sonucunda Ankara 3'üncü İdare Mahkemesi, 25/02/1992 günlü ve 1991/111 E. Ve 1992/192 K. Sayılı kararıyla, örnek ana sözleşmeye uyulmasının zorunlu olduğu yolunda bir kuralın yasada yer almadığı, davacı kooperatifin yasa uyarınca ana sözleşmesini düzenleyip, onay için bakanlığa sunduğu, ancak davalı idare ile kimi maddeler üzerinde anlaşmazlık olduğu, işlemlerinin sürdüğü, davacı kooperatifin taslak ana sözleşmesinin 40 (a), 62, 64 ve 67 inci maddelerinde yer alan ve kanunun 26. Maddesine aykırı olan düzenlemeyi kanuna uygun duruma getirmesi ile ana sözleşmenin onayı açısından bir sakınca kalmayacağı, bu durumda, işlemde tüzüğe uyarlılık bulunmadığı gerekçesi ile dava konusu işlemi iptal etmiştir.

Örnek ana sözleşmenin kooperatiflerce kabul edilmesinin yasanın amacına ters düşeceğini, yasaya aykırı olan bir ana sözleşmeye göre uyarlamanın yapılmamasının yerinde olduğunu öne süren Bakanlık Danıştay'a temyiz için başvurmuştur.

1163 sayılı kooperatifler yasasına 3476 sayılı yasa ile getirilen 3. Maddenin ilk fıkrasında “kurulmuş ve etkinlikte bulunan kooperatifler ana sözleşmelerini iki yıl içinde bu yasaya uyarlamak zorundadırlar. Buna uymayan kooperatifler dağılmış sayılır” denilmektedir. Yasayla tasfiye ile görevlendirilmiş kişilerce dağılmadan başlayarak iki ay içersinde tasfiyeye geçilmediği takdirde ilgili bakanlık ya da hazine tarafından mahkemeden tasfiye memuru atanması istenilebileceği öngörülmüştür.

1163 sayılı yasanın 88 inci maddesiyle, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca Kooperatifler, Kooperatif Birlikleri, Kooperatif Merkez Birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği için bu kuruluşların görüşünü de almak kaydıyla örnek ana sözleşme hazırlanması öngörülmüştür.

3476 sayılı yasanın geçici üçüncü maddesi kuralı eski kooperatiflerin yeni yasal düzenlemeye uyum sağlaması ile ilgilidir. Anılan maddede uyum için yeniden hazırlanacak ana sözleşmelerin 1163 sayılı Kanunun 88’inci maddesinde öngörülen örnek ana sözleşme ile özdeş olması yolunda herhangi bir kural bulunmamaktadır.

Davacı kooperatifin ana sözleşmesinde 3476 sayılı yasa uyarınca yapmış olduğu değişiklikleri, bu değişikliklerin 1163 sayılı kanunun 88’inci maddesinde öngörülen örnek ana sözleşmeye aykırı olduğundan söz ederek yadsıyan işlemde yasal yerindelik bulunmamaktadır.

Bu nedenle dava konusu işleme karşı açılan davayı benimseyip işlemi iptal eden mahkeme kararı yerindedir.

Yukarıda açıklanan nedenle idare mahkemesince verilen kararın dayandığı tüzel ve yasal nedenler karşısında anılan kararın bozulmasını gerektirir nitelikte görülmediğinden temyiz isteminin yadsınmasına, idare mahkemesi kararının onanmasına karar verilmiştir.”

1 Haziran 1991 günü, Köy-Koop İzmir Birliği tarafından İzmir’de düzenlenen “Köy-koop birliğinde örgütlenme ve finansman sorunları” konulu panele, E.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayhan Çıkın, Köy-Koop İzmir Birliği Başkanı Ata Ünver, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme bölümü Kooperatifçilik Ana Bilim Dalı Başkanı Ayhan Tan, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi Prof. Dr. Rıdvan Karalar ve Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi Doç. Dr. Nurel Ünel katılmışlardır. Hazırladıkları sonuç bildirisinde şunları yazmışlardır:

Ülkemizde, 3476 sayılı yasa ile intibak işlemine tabi tutulan Köy Kalkınma Kooperatiflerinin yarısı tasfiye edilerek kooperatif sayısı 9754’den 4889’a düşmüştür.

Yıllar önce büyük umutlar ve heyecanla kurulan bu kooperatiflerin bu kadar büyük oranda tasfiye edilmesinden kimler sorumludur? Bu kooperatifler neden kuruldu? Neden tasfiye ediliyorlar? Bunun cevabını iki başlık altında toplamak mümkündür.

1) Tarımda kooperatifleşmeye yönelik karalama kampanyaları.

2) Tarımın örgütlenmesinde ülke yöneticilerinin ülkemiz gerçeklerine uymayan yanlış politika gerçekleri, kooperatifçiliğin gelişmesi önünde engelleyici bir etki yapmaktadır.

Ana sözleşme değişikliklerinde son kararı verme yetkisi Genel Kurulundur. Demokratik yönetim, demokratik kooperatifçiliğin birinci ve en önemli ilkesidir. Bu ilke; tüm ortakların eşit olması, yönetimde eşit söz sahibi olması, genel kurulda eşit oy kullanıp kooperatifine sahip çıkması şeklinde yorumlanmalıdır. Yasaların zorunlu kıldığı değişikliği genel kurulda ortaklar kabul edeceklerdir. Ancak yasaların zorunlu kılmadığı değişikliklerin gerekli olup olmadığına, kooperatif yararına olup olmadığına karar verecek yine genel kuruldur. Yani kooperatif ortaklarıdır. Ne Bakanlık ne de Yönetim Kurulu kooperatif ortaklarına herhangi bir değişikliği dayatamaz, kabul edilmesi için doğrudan ya da dolaylı baskı yapamaz. Bu şekilde yapılan bir dayatma ve baskı önce yasalara ve kooperatifçilik ilkelerine, sonra kooperatifçilik geleneklerine aykırıdır (Çıkın ve ark. 1991).

Üreticinin gücünü ortaya koymakta kendini kanıtlamış olan Köy-Koop'un tamamen ortadan kaldırılmasının imkansız olduğunun farkına varanlar, onun gücünü zayıflatmanın yolunu bulmuşlardır. Çok Amaçlı Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Köy-Koop, Or-Koop, Hay-Koop, Çay-Koop, Tuskoop gibi birliklere ayrılmıştır. Bu bağlamda birlikte olup seslerini duyuramamaktadırlar. Faaliyet konuları birbirinden ayrılamayan tarım kooperatifleri merkez birlikleri, feshine karar verilmesi istemi ile başka bir merkez birliği hakkında dava açabilecek durumdadırlar. Bu bölme Türk tarımına hiçbir fayda sağlamayacaktır (Ülgen 2008).

1989 yılında Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ana sözleşmesi hazırlanmıştır. Bu ana sözleşmede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin amacı şöyle belirtilmiştir:

a) Ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki istihsalini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak,

b) Ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, iş sahası temin etmek,

c) Ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve ev sanatları ile tarımsal sanayinin gelişmesine sağlayıcı tedbirler almaktır.

Bu amaçları gerçekleştirebilmek için “Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin çalışma konuları da ana sözleşmede belirlenmiş, kooperatif, kuruluş amacına uygun olarak belirtilen çalışma konularından gerekli gördüklerini seçer” denilmiştir. Bu çalışma konuları ise aşağıda belirtilmiştir.

a) Tarımda her türlü verimliliği artırıcı tedbirleri almak,

b) Bitki, hayvan, orman, su, arıcılık, meyvecilik, bağcılık, sebzeçilik, çiçekçilik ve diğer ürünlerin rantabl bir şekilde yetiştirilmesi ile ilgili her türlü teknik faaliyetlerde bulunmak.

c) Ortaklarının her türlü ürün ve mamullerinin kalitesini yükseltecek tedbirleri almak, hastalık ve haşerelerle mücadele yapmak ve yaptırmak,

d) Ortaklarının üretimle ilgili araç, gereç ve diğer tarımsal girdi ihtiyaçlarını temin etmek,

e) Bitkisel ve hayvansal mahsulleri değerlendirme, işleme, muhafaza ve pazarlama ile ilgili her türlü fonksiyonları yerine getirmek için gerekli çalışmaları yapmak, yaptırmak

f) Her çeşit orman ürününün istihsal, imal, nakil, depolama ve istif işlerinin yapılmasında ortaklarına yardımcı olmak veya bu işleri yapmak, orman idaresince verilecek asli ve tali orman ve orman artıklarını değerlendirmek, Orman Kanunu ve ilgili mevzuata göre ortaklarına ormanda iş sağlamak, kredi vermek, özel ağaçlandırma yapmak, yaptırmak,

g) Çay ziraatında verimliliği artırmak amacıyla ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak,

h) Tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve küçük sanatlarla ilgili muhtelif çalışmalarda bulunmak ve bunların pazarlamasını sağlamak,

ı)Ortakların finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak ve teslim ettikleri mal oranında ve kooperatifin mali imkanları ile orantılı avanslar vermek,

j)Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile diğer bakanlıklar, teşekküller ve bankalar tarafından yapılacak teknik ve mali yardımların ortaklara intikalini sağlamak,

k) Özel ve Resmi kuruluşlardan temin edilen kredi, hibe ve borç parayı gayeye uygun hizmetlerde kullanmak,

l)Kredi alınan banka, kurum ve kuruluşlara kooperatif tüzel kişiliğine ait taşınır ve taşınmaz malları ipotek ettirmek ve ortakları adına kefalette bulunmak,

m) Taşınmaz ve taşınır mallar, aylar edinmek, yaptırmak veya gerektiğinde satmak, işletmeleri devralmak, kooperatifin yatırımları için gerekli tesislerin yapılmasına karar vermek,

n)Kooperatifin ithalat ve ihracatla ilgili işlemlerini yapmak veya yaptırmak,

o)Bina, arazi, arsa vb. alım ve satımı ile kooperatifin mülkiyeti ve tasarrufunda bulunan makine, alet ve malzemeyi kira karşılığı her türlü tarımsal işlerde kullandırmak, bunların bakım ve onarımını sağlamak,

p) İşletme araçları, canlı, cansız demirbaşlarla, ortakların gıda maddeleri, ev ve giyim eşyası, yakıt ve akaryakıtlarının alım ve satımını yapmak ve bayiliğini almak,

r)Ortaklara her türlü sigorta hizmetlerinin sağlanmasında aracılık etmek,

s)Kooperatif çalışmaları ile ilgili kiralama işlerini yapmak.

Çalışma konuları incelendiğinde Tarımsal Kalkınma kooperatiflerinin tek amaçlı kooperatiflerin ayrı ayrı sağladıkları alım, tüketim, satış, işleme, kredi sigorta vb. hizmetleri beraberce ortaklarına sağlama amacını gütmektedirler.

Örneğin; 1975 yılında 7 köy kooperatifinin birleşmesi ile kurulmuş olan ve başarılı bir tarımsal kalkınma kooperatifi birliği olarak karşımıza çıkan Köy-Koop Kırklareli Birliği ortaklarının sütlerini işlemenin yanı sıra Köy pazarları uygulaması ile bir tüketim kooperatifi gibi hizmet vermektedir. Sözü edilen birlik ayrıca işlettiği akaryakıt istasyonları ile ortaklarına kaliteli ve ucuz girdi temin etmektedir. Tohumluk

buğday üretimi yapmakta ve ücretsiz veterinerlik hizmeti (koruyucu hekimlik) vererek verimliliği arttırıcı tedbirler almaktadır (Kantürer 2007).

Köy kalkınma kooperatiflerinin çok amaçlı olduklarına dikkat edilmeden 3476 sayılı yasa ve 1163 sayılı yasada değişiklik yapılmasına gidilmiştir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bu değişiklikle muhtemelen kalkınma kooperatiflerini konu bazında uzmanlaşmış tarım kredi ve tarım satış gibi devletin kontrolündeki tek amaçlı kooperatiflere dönüştürmeye çalışmaktadır. Böyle bir örgütlenme bakanlıkça uygun görülse dahi, bunun kooperatifçiler, bilim adamları ve ortak üreticilerce her yönüyle ortak bir platformda tartışılması ve üzerinde uzlaşma sağlandığı takdirde yasalaştırılması gerekirdi. Türkiye’de şirketler için yeniden örgütlenme konusunda bir devlet baskısı hiç yaşanmamıştır. Şirketler gibi ekonomik örgütler olan ve uluslar arası kooperatifçilik ilkelerine göre demokratik, özerk ve bağımsız olması gereken köy kalkınma kooperatiflerinin üst örgütlenmesine devlet müdahale etmemelidir (İnan 2004).

5.3. Köy-Koop Merkez Birliğinin Yeniden Kuruluşu (1999)

Merkez Birliğinin kurulması; bölgeler arası değişik ürünlerin tanınması, pazarlar açılması, ürünlerin dünya standartlarına göre üretimi, ambalajı, iç ve dış pazarlar bulmak, dış satım ve alımları organize etmek açısından önemlidir.

Çağın şartlarına uygun, kırsal sanayii yaygın bir biçimde geliştirecek projelerin hazırlanması ve bu projelerin finansman kaynaklarının bulunması, kooperatifçinin kooperatif faaliyetlerine katılımını en üst düzeye çıkarmak için merkez birliği gereklidir.

Yatay örgütlenme için yeni bir kooperatifin kurulmasına katkıda bulunmak, yeterli birim kooperatifi bulunan illerde il birliklerinin yeniden kurulması, Milli Kooperatifler Birliğinde demokratik tarım kooperatifçiliğinin hakkı olan yerini alması merkez birliğinin görevleri arasındadır..

Merkezi bir denetim mekanizmasının kurulması, öz denetimi geliştirmek, eğitici, uyarıcı, yol gösterici denetim ihtiyacını karşılamak da merkez birliğince gerçekleştirilir.

Kooperatifçi bilincin oluşması ve gelişmesi için örgüt içi ve örgüt dışı eğitimin yapılması, mevcut kooperatifçilik yayınlarını derlemek, gerekli ve yeterli yayın yapmak, kooperatifçi eğitimin ulusal çapta yayılması için gereken çalışmaları yapmak, yine merkez birliğinin gerçekleştirebileceği çalışmalardır.

Tarımın ulusal gelirden gereken payı alabilmesi, Tarım Kooperatifçiliğinin Devletçe önemi ölçüsünde desteklenmesinin sağlanabilmesi için Merkez Birliği gereklidir.

Demokratik Tarım Kooperatifçiliğinin en temel sorunlarının çözüme ulaşabilmesinin ön koşulu Köy-Koop Merkez Birliğinin yeniden kurulmasıydı.

Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişebilmesi ve dünya kooperatifçiliğine ayak uydurabilmesi ve kooperatif hareketin büyük aracı ve tefecilerle rekabet edebilmesi, dış ticarete ve sanayileşmede etkin rol oynayabilmesi ve hatta Avrupa Birliği kooperatifçiliğine entegre olabilmesi için kooperatifçiliğimizin bağımsız demokratik üst örgütlenmesinin kısa zamanda tamamlanması gerekmektedir (Mülayim 1990).

1987 genel seçimlerinden sonra demokratik köy kooperatifçiliği hareketinde tekrar kıpırdanmalar başlamıştır. Birlikler tekrar faaliyete geçmişlerdir. 1989 yılında 8 birlik (bunlar; İzmir, Sinop, Kastamonu, Gümüşhane, Edirne, Manisa, Muğla ve Çanakkale’dir) bir araya gelerek Köy-Koop Merkez Birliğini kurmak için yasa gereği Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığına başvurmuşlardır. Fakat bakanlıktan olumlu yanıt alamamışlardır. Yargı yoluna başvurdularsa da sonuçta bir değişiklik olmamıştır.

Bundan sonra 1996 yılında 7 birlik (bunlar; Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Kastamonu, Burdur, Malatya ve Kütahya) yeni bir ana sözleşme ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına başvurmuşlar iki yıl beklemeden sonra, tekrar olumsuz yanıt alınca, 1998 yılında Ankara İdare Mahkemesine başvurmuşlardır (Kantürer 2007).

1996 yılının Nisan ayında Köy-Koop Merkez Birliği’nin Kurucu Yönetim Kurulu Başkanlığına seçilen Kırklareli Köy-Koop Başkanı Erdoğan Kantürer Kırklareli Köy-Koop 30. Yıl Anı Belgesel adlı kitabının 3. Bölümünde Merkez Birliği kuruluşu ile ilgili şu notları düşmüştür;

“1997 yılı Ağustos ayı başında Milli Kooperatifler Birliği Genel Başkanı Muammer Niksarlı, Köy-Koop Kurucu Genel Kurulu adına ben ve Kastamonu Köy-Koop Birlik Başkanı Bayram Gök ile birlikte Başbakan Yardımcısı İsmet Sezgin’i ziyaret ederek Köy-Koop Merkez Birliğinin kurulmasında yardımcı olması için kendisine güllere sarılı bir dilekçe sunduk. İsmet Sezgin, “güller köylerimiz kokuyor. Kooperatifçi köylülere yardımcı olmak boynumuzun borcudur, konuyu Tarım Bakanı ile görüşeceğim.” Dedi ve bize umut verdi.

Nihayet 1999 yılında Köy-Koop hareketini destekleyen zamanın Tarım ve Köy işleri Bakanının kuruluş iznini imzalaması ile Tarımsal Amaçlı Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği (KÖY-KOOP) kurulmuştur.

Kuruluşu, Köy-Koop Genel Başkanlığa seçilen Erdoğan Kantürer heyecanla şöyle anlatmıştır:

“28 Haziran günü Köy-Koop Merkez Birliğinin kuruluş genel kurulunu gerçekleştirdik. Çok heyecanlı ve olumlu geçen genel kurulda Köy-Koop Merkez Birliğinin kuruluşunu yeniden gerçekleştirmiş olduk. Genel kurulda seçilen yönetim kurulu (Nurettin Almasulu / Malatya, Hasan Mait / Burdur, Erol Akar / Kastamonu, Ali Soydan / Edirne) beni Köy-Koop’un ilk Genel Başkanlığına seçtiler. Genel Kuruldan sonra Anıtkabir’e giderek Atatürk’e saygı duruşunda bulunduk ve mozolesine çelenk koyduk. Anıtkabir’deki anı defterine şu notları düştüm: “Ülkemizin kurtarıcısı ve kurucusu büyük önder, öncü köy kooperatifçisi büyük Atatürk, açtığın yolda, kurumlaştırdığın ilkeler doğrultusunda Köy-Koop”u yeniden yapılandıracağız.” Aynı yılın Temmuz ayının 30. Günü Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in elinden “Türkiye Ziraatçılar Derneği Tarım Dayanışma Ödülü”nü aldım. Türkiye Ziraatçılar Derneği tarafından verilen ödülün gerekçesinde; “Tarımın gelişmesi ve üretici köylüler yararına Köy-Koop Merkez Birliğinin kuruluşunda gösterdiği başarılı çalışmalar nedeniyle Erdoğan Kantürer’in ödüle layık görüldüğü,” dernek genel başkanı İbrahim Yetkin imzasıyla belirtilmişti.”

1971 yılından itibaren her türlü olumsuzluğa katlanarak demokratik tarım kooperatifçiliğini geliştiren kooperatifler, Merkez Birliklerini yeniden kurmuşlar, Türkiye kooperatifçilik hareketindeki yerlerini almışlardır.

Yeni Köy-Koop Merkez Birliği'nin amacı:

a) Kooperatif ve Birliklerin ortak amaçlarını gerçekleştirmek ve menfaatlerini korumak için yurt içi ve dışı ekonomik çalışmalarda bulunmak,

b) Kooperatif çalışmalarını koordine etmek, dış ülkelerle kooperatif ilişkilerini incelemek ve geliştirmek

c) Kooperatifleri denetlemek,

d) Kooperatif eğitim ve ğretim faaliyetlerinde bulunmak,

e) Kooperatifçiliği geliştirmek.

Merkez Birliği'nin çalışma konuları;

a- Ortak Birliklerin ve Kooperatiflerinin ürünlerini değerlendirecek tarımsal, tasnif-ambalaj, depolama tesislerini kurmak, taşıma araçlarını satın almak veya bunları kiralamak, bunlara ortak olmak.

b- Ortak Birliklerin, kooperatiflerinin ve bunların ortaklarının tarım alet, makine ve ekipmanlarını, ilaç, gübre ve diğer üretim girdilerini imal eden tesisler kurmak, bunları satın almak, kiralamak veya bunlara ortak olmak.

c- Tarımsal retim ve teknolojisini geliştirecek her türlü çalışmalarda bulunmak, araştırmalar yapmak, araştırma kuruluşları kurmak, konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırma kuruluşları ile ortak çalışmalarda bulunmak.

d- Ortak birliklerin, kooperatiflerinin ve bunların ortaklarının gereksinim duydukları üretimden pazarlamaya kadar her türlü girdiyi ve tüketim maddelerini i ve dış pazarlardan sağlamak, bunların dağıtımı için her türlü organizasyonu kurmak.

e- Gerekli görülen yerlerde şubeler açmak.

f- Yukarıdaki çalışmalarla ilgili ithalat ve ihracat faaliyetlerinde bulunmak, bu faaliyetlerle ilgili birimler oluşturmak.

g- Kooperatif çalışmalarını tanıtmaq ve geliştirmek için yurt içi ve yurt dışı sergi ve fuarlara katılmak.

h- Uluslararası kooperatif kuruluşlarına üye olmak ve bunların çalışmalarına katılmak.

ı- Bünyesindeki Birlik Kooperatiflerinin personellerinin sağlık, sosyal ve mesleki ihtiyaçlarının karşılanması çalışmalarında bulunmak.

i- Hukuki, mali ve teknik konularda çalışmalar yapmak.

j- Yukarıda sayılan çalışmaların dışında kalan kooperatif çalışma kapsamındaki diğer çalışmaları da yürütmektir.

Yeni Köy-Koop Merkez Birliği kurulduktan sonra hiç vakit kaybetmeden Türkiye Milli Kooperatifler Birliğine üye olmuşlardır.

6. TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFLERİ

Kooperatif ve ortak sayıları yönünden kooperatifler içinde ilk sıralarda yer alan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri sayısının son sekiz yılda 4.814'den 7.503'e, ortak sayısının ise 649.129'dan 790.037'ye ulaştığı görülmektedir. Ülke genelinde ulaşılan bu sayılara ve ortaklarına rağmen kendilerinden beklenen gelişmeyi henüz gösterememişlerdir.

Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri Birlikleri bölgesel olarak birleşerek daha güçlü birlikler oluşturmalıdır. Merkez birlikleri ise tek bir birlik altında birleşmeli ve sorunlara daha güçlü olarak çözüm bulma yoluna gitmelidirler.

Tablo 6.1. Tarımsal Kalkınma Birim Kooperatifleri ve Kooperatif Birlikleri Sayıları Yıllara Göre Gelişimi

YILLAR	BİRİM KOOPERATİFLER		KOOPERATİF BİRLİKLERİ										KOOPERATİF MERKEZ BİRLİKLERİ									
	TARIMSAL KALKINMA		KÖY-KOOP	TARIM	HAYVANCI	ORMANCI	ÇAY	KÖY-KOOP	TARIM	HAYVANCILIK	ORMANCILIK	ÇAY	KÖY-KOOP	TARIM	HAYVANCILIK	ORMANCILIK	ÇAY					
	SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI	ORT.KOOP.SAYISI	ORTAK SAYISI				
2001	4.814	649.129	22	1.250	2	14	6	53	11	688	-	-	1	7	-	-	-	1	11	-	-	
2002	5.064	728.588	17	1.566	7	155	14	131	15	751	7	49	1	13	-	-	-	1	15	1	7	
2003	4.951	728.416	17	1.329	7	155	14	131	15	751	7	49	1	13	-	-	-	1	11	1	7	
2004	5.572	712.201	15	1.208	6	140	16	231	17	778	7	52	1	15	-	-	1	16	1	22	1	7
2005	6.512	728.832	15	1.290	8	171	25	295	17	782	7	52	1	15	-	-	1	16	1	16	1	7
2006	7.115	779.127	15	1.415	10	310	30	1.050	17	849	7	52	1	19	-	-	1	25	1	26	1	7
2007	7.403	790.265	15	1.415	10	328	32	1.167	18	882	7	52	1	19	-	-	1	25	1	26	1	7
2008	7.503	790.037	15	1.532	10	384	33	1.410	18	869	7	52	1	19	-	-	1	29	1	26	7	7

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, TEDGEM, Türk Kooperatifçilik Kurumu kaynaklarından derlenmiştir.

6.1. Köy Kalkınma Kooperatifleri

1965 yılından itibaren varlıklarını göstermekte olan Köy Kalkınma Kooperatiflerinin 1989 yılı sonunda kooperatif sayısı 5275, ortak sayısı 468810, birlik sayısı ise 63 olarak gözükmektedir (Mülayim 2003).

Köy Kalkınma Kooperatiflerinin adı 1989 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından zorunlu olarak değiştirilmiştir. Bu kooperatifler artık karşımıza Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri olarak çıkmaktadırlar.

Kalkınma kooperatifleri sayısı 20/10/2008 tarihinde 7503, ortak sayısı 790037, birlik sayısı ise 83 olarak gözükmektedir. Köy-Koop Merkez Birliği'ne, 13 adet Köy-Koop, 4 adet tarım, 2 adet hayvancılık olmak üzere toplam 19 adet kooperatif birliği bağlıdır (Anonim 2008b).

Tablo 6.1.1. Türkiye'de Tarımsal Amaçlı Kooperatifler ve Ortak Sayıları (Ağustos-2008)

BİRİM KOOPERATİFLER			KOOPERATİF BİRLİKLERİ				KOOPERATİF MERKEZ BİRLİKLERİ			
TÜRÜ	SAYISI	ORTAK SAYISI	TÜRÜ	SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI	SAYISI	ORTAK BİRLİK SAYISI	ORTAK KOOP. SAYISI	ORTAK SAYISI
TARIMSAL KALKINMA	7.503	790.037	KÖY-KOOP	15	1.532	199.958	1	19	1.864	237.274
			TARIM	10	384	45.448	0	0	0	0
			HAYVANCILIK	33	1.410	168.709	1	29	1.259	152.635
			ORMANCILIK	18	869	108.168	1	26	2.210	273.426
			ÇAY	7	52	74.183	1	7	52	74.183
SULAMA	2.428	286.197	SULAMA	13	712	108.858	1	13	1.362	195.540
SU ÜRÜNLERİ	522	28.185	SU ÜRÜNLERİ	14	197	12.215	1	11	171	10.362
PANCAR EKİCİLERİ	31	1.590.915	PANCAR EKİCİLERİ	1	31	1.590.915	0	0	0	0
TOPLAM	10.484	2.695.334	TOPLAM	111	5.187	2.308.454	6	105	6.918	943.420
TARIM KREDİ	1.879	1.285.577	TARIM KREDİ	16	1.879	1.285.577	1		1.879	1.285.577
TARIM SATIŞ	330	675.072	TARIM SATIŞ	17	330	675.072	0	0	0	0
TOPLAM	12.693	4.655.983	TOPLAM	144	7396	4.269.103	7	105	8.797	2.228.997

Kaynak: TEDGEM 2008

Genel anlamda tarımsal amaçlı kooperatifler içerisinde kooperatif başına düşen ortak sayısı bakımından tarımsal kalkınma kooperatiflerinin daha az olduğu tablodan ortaya çıkarılabilir.

AB ülkelerinde kooperatif sayılarında azalma olmasına karşın, ortak sayılarında artış olmaktadır. Bu da kooperatiflerin birleşmesi ile gerçekleşmektedir. Yeni köy kalkınma kooperatifi kurmaya çalışmanın ne köye ne de kooperatife bir faydası olmamaktadır. Var olan kooperatifler ekonomik sıkıntılar içerisinde kıvrılmaktadırlar. Yeni kooperatif kurulmasını desteklemek yerine var olan kooperatiflerin daha güçlü ve etkili olmaları yönünde çalışmalar yapılması daha doğrudur. Bu tür çalışmalar köy kalkınma kooperatifçiliğinin gelişmesi için daha faydalı olacaktır. Kooperatif sayısının fazla ortak sayısının az olmasından kaynaklanan sermaye yetersizliği sorununa bu şekilde önlem alınmak zorundadır (Özkurnaz 2007).

Tarımsal kooperatiflerin AB ülkelerindeki sayıları azalmıştır, ancak işletmelerin iş hacmi ve performansları artmıştır. Tarımsal kooperatiflerin uluslar arası ürün girdi piyasalarında önemli rolleri vardır. Örneğin, Avusturya'da üretilen hububat ve patates işlenerek katma değerleri ile üreticilere tatminkâr bir gelir sağlamaktadır. Raiffeisen satış mağazaları ortakları olan üreticiler adına her türlü tarımsal girdiyi düşük maliyetle ve toplu olarak temin eder, üreticinin ürününü en iyi şekilde işler ve pazarlar. Böylece ortaklarına piyasa koşullarına göre ürün bedeli olarak daha yüksek fiyatlar ödeme imkanı bulur (İnan 2004).

Ülkemizde birçok tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarını ürünlerini işlemeden satmasında aracılık etmektedir. Çanakkale bölgesinde üretilen sütün neredeyse tamamı özel sektör süt fabrikalarına süt olarak satılmaktadır. Üretimin miktar olarak fazlalığı göz önüne alındığında bu sütün işlenerek peynir, yoğurt, ayran, pastörize süt şeklinde satılması ortakların menfaatine olacaktır. Çanakkale Merkez Birliğinin Şehir merkezinde satın aldığı satış mağazasının en son atılması gereken adım olduğu ortadadır. Öncelikle var olan sermayenin işleme tesisleri açma ve faaliyete geçirme için kullanılması gerekmekte, ancak o zaman ortaklara önemli katkılarda bulunulabilmektedir.

Süt ürünleri pazarlamasında tüketicinin ödediği fiyatın ortalama olarak % 35 kadarının üreticiye yansıdığı % 65'inin ise pazarlama kanalında ve işleme sanayinde kaldığını bilinmektedir. Bu da sanayileşmede kooperatiflerin mutlaka yer alması gerektiğini göstermektedir (Yercan 2004).

Köy-Koop Genel Başkan Yardımcısı Nurettin Dingaz “sütte oynamak istenen oyunlar” adlı yazısında, “hayvan yeminin kilogramı 66 Ykr., sütün litresi 50Ykr. Sütün fiyatı sudan çok ucuz, köylümüz bu şartlarda nasıl hayvancılık yapacak” diye soruyor ve üreticiye bir çağrı yapıyor.

“Tüm üreticilerimiz eğer başarabilirsek sütlerimizi çok değil 10 gün evde değerlendirelim, dökelim, kimseye satmayalım. Bakalım neler oluyor ülkemizde, o sanayici nasıl dolaşiyor peşimizde. Bunu yapmalıyız; başka çıkışımız yok. Gelin hep beraber soruna çözüm bulalım, oynamak istenen oyunları bozalım” (Dingaz 2008).

Köy-Koop’lar sütünü ucuza pazarlayan çiftçiye çözüm olarak o sütü dökmeyi önermemelidir. Bağlı birim kooperatif sayısı 80 olan bir birlik faaliyet konusunu sadece süt toplama ve pazarlama değil, işleme yapmalı, bunun gerekliliğini ortaklarına anlatmalı ve gerekli desteği bulma çabası içine girmelidir.

Hollanda tarım kooperatifleri ortaklarına kredi ve tarımsal girdi sağlayan ve üreticilerin ürünlerini işleyerek pazarlayan çok amaçlı kooperatiflerdir. (İrlanda tarım kooperatifleri de genelde çok amaçlıdır.) Hollanda çiftliklerinde üretilen süt, et, yumurta, sebze ve meyvenin önemli bölümü kooperatifler tarafından üreticilerden satın alınmakta, işlenerek toptan düzeyde pazarlanmaktadır. Bu ülkede mevcut kooperatif sayıları azalırken, yeni konularda çalışan kooperatifler kurulmaktadır. Örneğin ekolojik ürün üretmek ve pazarlamak amacıyla kooperatifler kurulmaktadır (İnan 2004).

Mahmut Türkmenoğlu ve arkadaşlarının düşüncesi Türkiye’nin kalkınmasının köylerden geçeceğiydi. Bu düşüncüyü kendi köylerinden Bademlerden pratiğe geçirdiler. Bir imece ruhu ile kooperatif kurdular. İhtiyaçlarını karşılayabilecekleri alış- veriş dükkânları, zeytinyağı fabrikası, besicilik denemeleri derken seralar kurdular. Kooperatiflerine can veren bu seralar olmuştur. Sebze, sonra çiçek seraları ile ellerine para geçmiştir.

Ortaklar bu seraları artık kooperatif olarak işletmemekteler. Bir üretici kiralamış ve işletmesini yapmaktadır. İşletme sermayesi sıkıntısı ile başlayan kriz, pazar sıkıntısı ile devam etmiştir. Ortaklar arasında çözümler de hepsinin tuzu biberi olmuştur. Seraları kiraya vererek kooperatifin borçlarından dolayı iflas etmesini önlemişlerdir. Böylece kooperatif arazisine el koymayı bekleyen bir büyük holding ve şehrin sırada bekleyen çeşitli arsa spekülâtörlerinin önü kesilebilmiştir. Kooperatif, kâr elde edilmeyen eski zeytinyağı fabrikasını böylece verimli işletilmeye başlamış ve

kâr elde edilmiştir. Bu birikimle yeni projelere adım atabilme cesaretini gösterebileceklerdir. Bademler Köyü Kooperatifi yeni bir yapılandırma içine girmiştir. Özellikle kadınların daha geniş katılımı vardır. Denetçi kadrosu tamamen kadın ortaklardan oluşmaktadır.

Köy-Koop'un geçmişte fabrikaları olmasına rağmen bugün elinde hiçbir şeyin kalmadığını sadece isminin bulunduğunu, çok değil bundan birkaç yıl önce kooperatif yöneticileri dile getirilmekteydiler. Artık böyle olmayacağını düşünüyorlar. Ortaklarının yeniden kooperatiflerine sahip çıkacakları umudunu taşımaktalar (Varol 2007).

Bademler Tarımsal Kalkınma Kooperatifi bilinçli ve kararlı yöneticiler sayesinde rekabet etmiş, başarıya ulaşmıştır. Neyi, nasıl yapmasını bilen, lider ruhlu olan yöneticiler işlerini inadına takip etmişler, teşvikleri söke söke almışlardır.

İçinden geldikleri toplumu bilinçlendirip onların ekonomik ve sosyal yönden kalkınmasını sağlamışlardır. Ancak iyi yönetilen, halkın desteğini kazanan, başarılı çalışmalar yapan kooperatifler buldukları çevreye kooperatif hizmetlerinin ötesinde, birçok sosyal ve kültürel etkinlikleri de götürerek, kalıcı izler bırakmaktadırlar.

Kooperatif birliklerinin profesyonel bir ekiple yönetilmesi şarttır. Birçok birliğin yönetiminde profesyonel ekiplerin olmayışı günün rekabet şartlarına uygun bir yönetim ve pazarlama stratejisinin izlenmemesine neden olmaktadır.

AB ülkesi Danimarka'da üretim sektöründe kooperatiflerin rolü üretimin sürekliliğini ve verimliliğini sağlamaktır. Ürünlerin işlenmesi, pazarlanması ve diğer rutin işler, konusunda uzman profesyonel yöneticiler tarafından yerine getirilmektedir (İnan 2004).

Köy Kalkınma kooperatifleri ilke ve amaçlarını şu şekilde belirlemiştir:

a- Ortak birliklerin ve kooperatiflerinin ürünlerini değerlendirecek tarımsal sanayi, tasnif- ambalaj, depolama tesislerini kurmak, taşıma araçlarını satın almak veya bunları kiralamak, bunlara ortak olmak.

b- Ortak birliklerin, kooperatiflerinin ve bunların ortaklarının tarım alet - makine ve ekipmanlarını, ilaç, gübre ve diğer üretim girdilerini imal eden tesisler kurmak, bunları satın almak, kiralamak veya bunlara ortak olmak.

c- Tarımsal üretim ve teknolojisini geliştirecek her türlü çalışmalarda bulunmak, araştırmalar yapmak, araştırma kuruluşları kurmak, konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırma kuruluşları ile ortak çalışmalarda bulunmak.

d- Ortak birliklerin, kooperatiflerinin ve bunların ortaklarının gereksinim duydukları üretimden pazarlamaya kadar her türlü girdiyi ve tüketim maddelerini iç ve dış pazarlardan sağlamak, bunların dağıtımını için her türlü organizasyonu kurmak.

e- Gerekli görülen yerlerde şubeler açmak.

f- İç ve Dış turizm ile ilgili çalışmalarda bulunmak.

g- Yukarıdaki çalışmalarla ilgili ithalat ve İhracat faaliyetlerinde bulunmak, bu faaliyetlerle ilgili birimler oluşturmak.

h- Kooperatif çalışmalarını tanıtmak ve geliştirmek için yurtiçi ve yurtdışı sergi ve fuarlara katılmak.

ı- Uluslar arası kooperatif kuruluşlarına üye olmak ve bunların çalışmalarına katılmak.

i- Bünyesindeki Birlik Kooperatiflerinin personellerinin sağlık, sosyal ve mesleki ihtiyaçlarının karşılanması çalışmalarında bulunmak.

j- Hukuki, mali ve teknik konularda çalışmalar yapmak.

k- Bankacılık, sigortacılık ve reklamcılık alanlarında faaliyette bulunmak.

l- Yukarıda sayılan çalışmaların dışında kalan kooperatif çalışma kapsamındaki diğer çalışmaları da yürütmek.

6.2. Orman Köyleri Kalkındırma Kooperatifi

Türkiye’de ormancılık kooperatifleri çok amaçlı tarımsal kalkınma kooperatifleri içinde yer almaktadır. Orman köyleri içinde kurulan ormancılık kooperatifleri esas itibariyle orman işlerinde faaliyet göstermekle beraber, çeşitli sanayi yatırımları da gerçekleştirmektedirler. Ormancılık kooperatiflerinin Orman Bakanlığı ile ilgisi var ise de, esasında bu kooperatifler 1163 sayılı Kooperatifler Yasasına göre kurulan tümüyle demokratik kooperatiflerdir.

1971 yılında kurulan Köy-Koop Merkez Birliği içerisinde ormancılık kooperatifleri ve birlikleri de yer almaktadır. Ormancılık kooperatifleri 1988’den itibaren Ormancılık Kooperatifleri Birlikleri kurmuşlardır. Bu birliklerden 7 tanesi 1997 yılında Ankara’da Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliğini kurmuşlardır. Kısa adı OR-KOOP olan bu merkez birliğine bağlı kooperatif sayısı 2210, ortak sayısı 273426’dır. OR-KOOP’a üye 26 kooperatif birliği bulunmaktadır. Bu birliklerin 17’si ormancılık, 9’u köy kalkınma kooperatifleri birlikleridir (Anonim 2008d). Bugün Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği adını almışlardır.

OR-KOOP Merkez Birliğinin amacı, orman köylüsünün yaşam koşullarını iyileştirmek, ekonomik ve sosyal yönden kalkınmalarını sağlamak amacıyla, ortak birliklerin orman ürünlerinin üretim, değerlendirme ve pazarlama konularındaki müşterek menfaatlerini korumak, bu hususta iktisadi faaliyette bulunmak, faaliyetlerini koordine etmek ve denetlemek, dış memleketlerle olan münasebetlerini düzenlemek, kooperatifçiliği geliştirmek ve ihtiyaç duyulan hususlarda eğitimlerine yardımcı olmaktır.

OR-KOOP Merkez Birliği aşağıdaki konularda faaliyet gösterir;

- a)Her çeşit orman ürününün istihsal, imal, nakil, depolama ve istif işlerinin yapılmasında ortaklara yardımcı olmak ve bu işlerin yapılmasında koordinasyonu sağlamak,
- b)Orman teşkilatınca verilecek asli ve tali orman ürünlerini ve orman artıklarını değerlendirmek,
- c)Orman Kanunu, Orman İşletmesi ve döner sermayesi yönetmeliği hükümlerine göre ortaklara kredi ve ormanlarda iş sağlamak,
- d)Orman ürünlerinden rantabl yararı sağlamak amacıyla her nev'i sıhhi, fenni ve ekonomik yapı ve ısıtma araç ve gereçlerinin tedariki ve imali konularında faaliyette bulunmak,
- e)Ortaklarının Orman Kanunu hükümlerine göre alacakları Pazar satış emvalini gayeye uygun şekilde değerlendirmek veya değerlendirilmesine yardımcı olmak,
- f)Merkez Birliğinin orman emvalini değerlendirmek için kuracağı tesisler için gerekli taşınır ve taşınmaz mallar edinmek, gerektiğinde yarım kalmış birlik ve kooperatif tesisleri ile kamu tarafından yapılmış veya yaptırılmış tesisleri devir alarak işletmek veya işletilmesini sağlamak,
- g)Ortakların ormancılıkla ilgili faaliyetleri konusunda ihtiyaç duyacakları makine, alet ve ekipmanlarla diğer girdileri ucuz ve kredili olarak temin etmeleri için gerekli faaliyetlerde bulunmak,

- h)Ortak Birliklerin ürünlerinin iç ve dış pazarlarda tanıtılması ve pazarlanması için gerekli faaliyetlerde bulunmak. Gerekğinde ithalat ve ihracat yapmak veya yaptırmak,
- i)Ortaklarının kanuni haklarının istihsal ve ortaklarına intikalinde yardımcı olmak, gerekli önlemleri almak,
- j)Ağaçlandırma işlerinin yapılmasında ortaklarına yardımcı olmak, orman yetiştirmek ve bu hususlarda gerekli koordinasyonu sağlamak,
- k)Ormanların korunmasına dair hususlarda orman teşkilatına yardımcı olmak,
- l)Kamu kurum ve kuruluşları ile bankalardan sağlanacak kredi işlemlerinde ortaklarına kefalet etmek, gerektiğinde kredi kullanmak veya kullandırmak, bunun için gerekli ipotek işlemlerini yapmak, gerçek kişilerce ve resmi kuruluşlarca yapılacak her nev'i yardım ve bağışı kabul etmek,
- m)Ortaklara hukuki, mali ve teknik konularda yardımcı olmak, gerektiğinde bu konularda eğitim ve denetim yapmak,
- n)Çalışma konularıyla ilgili olarak gerektiğinde milli ve milletler arası kuruluşlarla işbirliği yapmak ve bu kuruluşlara üye olmak,
- o)Orman köylüsünün sosyal güvenceye kavuşması için gerekli çalışmaları yapmak. Her türlü sigorta hizmetlerinin sağlanmasında aracılık etmek,
- p)Amaç ve çalışma konularında belirtilen hususlarda gerektiğinde seminer, sempozyum, panel, konferans v.b. toplantılar düzenlemek.

OR-KOOP Türkiye Milli Kooperatif Birliği'nin aktif bir üyesidir. Ayrıca 2001 yılında ICA'nın ormancılık alt örgütü olan ICAO'ya üye olmuştur.

6.3. Hayvan Üreticileri Tedarik ve Pazarlama Kooperatifleri

Türkiye'de çok amaçlı Tarımsal kalkınma kooperatifleri içinde yer alan bir diğer kooperatifte Hayvan üreticileri tedarik ve pazarlama kooperatifleridir. 26/11/2003 tarihinde 7 adet birlik birleşerek Ankara'da kısa adı HAYKOOP olan merkez birliğini kurmuşlardır. 20/10/2008 tarihinde HAYKOOP Merkez Birliğine bağlı kooperatif sayısı

1259, ortak sayısı 152635'dir. HAYKOOP'a üye 33 kooperatif birliği bulunmaktadır (Anonim 2008e).

HAYKOOP Merkez Birliğinin amacı; ortak birliklerinin ve bunlara bağlı kooperatiflerin, ortaklarının küçük ve büyük baş ile kanatlı, arı, hayvan ve bunlara ait ürünlerinin üretimi, işlenmesi, pazarlanması ve verimlerinin artırılması için ıslah çalışmaları yapmak, hayvansal üretimin ekonomik olmasını, sektörün rekabet gücünü arttırmak için bu hususlarda ilgili faaliyetleri ve soy kütüğü kayıtlarının yapılması ile hayvan ırklarının ıslahını damızlıkların sağlıklı ve hijyenik koşullarda yetiştirilmesini ve hastalıklardan arı bir şekilde üreticilere intikali ve korunmasını Bölge birlikleri aracılığı ile sağlamaktadır. Birlik ve kooperatif çalışmalarını kontrol etmek, ulusal ve uluslararası platformlarda temsil ve işbirliği sağlamak, birlik ve kooperatif ilişkilerini düzenlemek ve geliştirmek, her türlü hayvan ıslah çalışmalarını yapmak, Birlik ve kooperatifleri, üye üreticilere eğitim çalışması yapmak, kooperatifçiliği geliştirmektir.

Merkez Birliği; bölge birliklerinin kurulmasını sağlar, kendine bağlı birlikleri çalışmaları konusunda yönlendirir, hayvancılığın geliştirilmesi için projeler oluşturur, eğitim çalışmaları yapar ve kendine bağlı birlikleri denetler. Her çeşit hayvancılık ve hayvansal ürünün istihsal, imal, nakil, depolama işlerinin yapılmasında ortaklara yardımcı olur.

HAYKOOP Merkez Birliği aşağıdaki konularda faaliyet gösterir;

a) Amaçları kapsamındaki hayvanların ırklarını iyileştirmek, verimlerini arttırmak için her türlü ıslah çalışması, tabii tohumlama, suni tohumlama, embriyo transferi, genetik kopyalama, diğer biyoteknolojik faaliyetler ile soy kütüğü kayıtlarının tutulması, pedigree düzenlemesi ve damızlık hayvanlar ile sperma ithalini yapmak veya ortak birlikler vasıtasıyla yaptırmak. Bakanlığın uygulamaya koyduğu hayvan ıslah programı kapsamında ön soy kütüğü ve soy kütüğü kayıtlarını ortak bölge birliklerine tutturmak.

b) Bakanlığı hayvancılığa ve yem bitkilerine verdiği teşvik ve desteklerinin tasdiklerini ortak bölge birliklerine ana sözleşmelerindeki gerekli madde değişikliğini yaptırarak sağlamak,

c) Ortak birliklere üye, proje uygulayacak kooperatiflerin damızlık, büyük ve küçükbaş hayvanların bölge birliklerince yurt içinden ve yurt dışından teminini sağlamak.

6.4. Çay İstihsal ve Satış Kooperatifleri

İlk çay kooperatifi 1946 yılında Rize’de kurulmuştur. 20/10/2008 tarihinde ortak sayısı 74183, birlik sayısı 7’dir. Çay kooperatifleri birlikleri 2002 yılında merkezi Rize olmak üzere bir Çay Kooperatifleri Merkez Birliği kurmuşlardır. Birliklere bağlı kooperatif sayısı 52’dir (Anonim 2008f). Çay kooperatiflerinin ana amacı; “Çay üreticilerinin, ucuz fiyatla üretim ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bu amaca paralel olarak çay kooperatifleri tarım alım kooperatifi görevi yapmaktadır.

1980’li yıllarda çay üreticilerinin kullandıkları gübrenin % 90’ı, ilacın % 70’i bu kooperatiflerce dağıtılmakta idi.

6.5. Merkez Birliklerinin Yeniden Birleşme Çalışmaları

Çeşitli nedenlerle 1980 ‘den sonra tasfiye edilen KÖY-KOOP Merkez Birliği gibi bir güçlü bir merkez birliğine sahip olmak gerekmektedir ki, aracı, tefeci ve holdingler karşısında ezilmeyen, güçlü bir üretici kitlesi oluşabilsin.

KÖY-KOOP Merkez Birliği tasfiyesinden önceki gücünü tek bir merkez etrafında toplamasından ve tabanın güçlü desteğinden almıştır. Köy kalkınma kooperatiflerinin adı değiştirilerek oluşturulan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin değişik adlarla kurulan diğer ihtisas birlikleriyle ve merkez birlikleriyle üst örgütlenmeden beklenen güçleri zayıflatılmıştır. Belli bir büyüme hızına sahip, kalkınmış, demokratik, gelişmiş bir ülke olmak isteğimizi gerçekleştirmek için, köylünün demokratik kooperatifleri ve bunların güçlü üst örgütlerini kurmaları desteklenmelidir. Güçlü üst örgütlenme ise güçlerin ayrılması ile değil, birleşmesi ile olabilecektir.

Hem bölgesel hem de çalışma alanları farklı bölge birlikleri birbirinden bağımsız çalışmaktadır. Aralarında etkin bir işbirliği ve eşgüdüm sağlanamamaktadır. Bu dağılık yapılanma hizmet almak isteyen çiftçilerin birden fazla bölge birliğine ortak olmasını gerektirmektedir. Bu çiftçilerin üzerine artı yükler getirmektedir. Bölge birliklerinin de bina, vasıta, donanım ve eleman kadrosu itibarıyla zayıf ve yetersiz

olduğu ortadadır. Aşırı parçalanmış yapı güçlü birliklerin oluşmasının önündeki ciddi engellerden biridir. Bölge düzeyindeki bu aşırı parçalanmış yapı merkez düzeyinde de vardır. Bu yapılanma çiftçilerin menfaatlerine uymadığı gibi, merkez birliklerince sağlanan hizmetlerin yetersiz kalmasına neden olmaktadır (Özkurnaz 2007).

Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projesi (IRFO) üst amaçları arasında yer alan Kooperatif Bölge ve Merkez Birliklerinin birleşme yoluyla güçlü yapılara ulaşması hedefi doğrultusunda, proje kapsamında işbirliği-koordinasyon içinde gerçekleştirilen eğitim ve kapasite geliştirme faaliyetleri işbirliğinin yararları ön plana çıkarılmıştır.

Bu bağlamda 28-29 Temmuz 2008 günlerinde gerçekleştirilen Köy-Koop, Tuskoop ve Çay-Koop Merkez Birlikleri Genel Kurul Toplantılarında, Or-Koop ile birleşme kararı alınmıştır.

Or-Koop Merkez Birliği ana sözleşmesinin diğer kooperatif merkez birliklerinin katılım kararları nedeniyle unvan, amaç ve çalışma konusu maddelerinde gerekli değişikliğin yapılma konusunun yapılacak (11. Genel Kurul) Genel Kurul Toplantısı gündemine alınması amacıyla 1163 sayılı yasa gereği olarak, Bakanlığa gerekli yazılı başvuru yapılmış bulunmaktadır. Genel Kurul tarihine kadar ana sözleşme değişikliğine onay cevabının gelmemesi halinde, diğer hukuki yollara başvurulacaktır. Or-Koop olağanüstü Genel Kurul Toplantısında birleşme karara bağlanacaktır (Anonim 2008c).

Bu birleşme kararıyla çok amaçlı demokratik kalkınma kooperatifçiliğinin gelişme hızı artacaktır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gelişmesini hızlandırmak için devlet de üzerine düşen görevi yerine getirmeli, gerekli önlemleri almalıdır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sorunlarını ciddi olarak ele almalı, eğitimin her kademesinde kooperatifçiliğe yer vermeli, kredi ve hibe olanakları sunmalı, kooperatifler bankasının kurulmasını desteklemeli, bütün kooperatifleri kapsayan demokratik bir yasa oluşturmalıdır. Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin gerçek sahiplerinin bürokrasi değil, kooperatif ortakları olduğunu kabul etmelidir.

7. KÖY KALKINMA KOOPERATİFLERİNİN SWOT ANALİZİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

KUVVETLİ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
<ul style="list-style-type: none"> - Kırsal kalkınmada araç olmaları - Demokratik örgütler olmaları - Çok amaçlı olmaları -Ülkemiz köylü işletme yapısının kooperatifleşmeye uygunluğu (küçük aile İşletmesi) -Kooperatiflerin köylünün ürünü pazarlama ve işlemeyi kolaylaştırması -Kooperatif ortaklarının örgütlerine bağlı ve katılımcı olmaları - Özerk ve bağımsız yapıya sahip olmaları - Ekonomik olarak üretken olmaları - Rekabeti teşvik etmeleri - İstihdam yaratıcı olmaları -Sermaye birikimi sağlamaları 	<ul style="list-style-type: none"> -Kooperatif ortaklarında kooperatifçilik bilgisinin ve işbirliği bilincinin eksikliği - Kooperatif yöneticilerinde eğitim eksikliği - 80 ihtilalinin yarattığı ürküntü -Yöneticilerin bireysel davranışları ön plana çıkarması -Ortakların devletten beklentilerinin fazla olması - Ekonomik gücün yetersizliği -Kooperatiflerde deneyimli ve yeterli sayıda yöneticinin bulunmaması -Kooperatiflerin ve üst örgütlerinin profesyonel yönetici istihdam etmemeleri
FIRSATLAR	TEHDİTLER
<ul style="list-style-type: none"> -Atatürk'ün tarımsal kooperatifçiliği desteklemesi -AB'nin kooperatifçilik projelerine kolay kaynak aktarması - Ülkemizin tarım potansiyelinin yüksek olması -Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin örgütlenmeye olumlu bakışı -Ülkemizde kooperatifçilik konusunda yetişmiş uzmanların ve tecrübeli yöneticilerin olması -Yerel halk liderleri yetiştirmiş olmaları 	<ul style="list-style-type: none"> -Hükümet politikalarının çok amaçlı kooperatifçiliği desteklememesi -1163 sayılı kooperatifler kanununun AB uyumlu olmaması - Siyasal ve ekonomik gücü olan özel sektörün rekabeti -Siyasal otoritenin özerk ve bağımsız kooperatiflerden çekinmesi - Kamu oyununda kooperatifçiliğe olan güven eksikliği - Üretici Birliklerin tarım kooperatiflerine alternatif olarak düşünülmesi -Uygun kredi bulamamaları -Çok amaçlı kooperatiflerin faaliyetlerinin üretici birlikleri tarafından yapılarak gereksiz rekabet oluşması -Bazı kooperatif yöneticilerinin kendi yükselişlerinde kooperatifleri basamak olarak kullanmaları

7.1. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Güçlü Yönleri ve Karşılaşılan

Fırsatlar

Köy Kalkınma Kooperatiflerinin gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunacak güçlü yönler ve değerlendirilmesi gereken fırsatlar çok fazladır.

En başta demokrasinin anlaşılması ve uygulanması aşamasında köy kalkınma kooperatiflerinin demokratik ve özerk örgütlenme modeli olmasından yararlanılabilmelidir.

Çok amaçlılık özellikle ülkemizin gelişmemiş bölgelerin de köy işletme yapısına fazlasıyla uygun bir yapıdır. Kooperatif ortakları örgütlerine bağlı karar alma aşamasında katılımcıdırlar. Ekonomik açıdan üretken, rekabetçi ve pazarlamayı kolaylaştırıcı bir ağ oluşturmaya elverişlidirler. Makro ekonomik açıdan ise, kalkınma aracı, istihdam yaratıcı ve sermaye birikimi sağlamaları dikkat çekmektedir.

Ülkemiz tarım potansiyelinin yüksek olması bir fırsat olarak düşünülmeli ve AB'nin kooperatifçilik projelerine kolay kaynak aktarması değerlendirilmelidir. Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin örgütlenmeye olumlu bakışı ışığında, kooperatifçilik konusunda yetişmiş uzmanların, deneyimli yöneticilerin ve kooperatif gönüllülerinin tecrübelerinden yararlanılmalıdır.

7.2. Köy Kalkınma Kooperatiflerinin Zayıf Yönleri ve Karşılaştıkları

Tehditler

Köy Kalkınma Kooperatiflerinin karşılaştıkları en önemli tehditlerden birisi hükümet politikalarının kooperatifçiliği desteklememesi, siyasal otoritenin bağımsız ve özerk kooperatiflerden çekinmesi ve kooperatifler kanununun geliştirilmemesidir. Bu bağlamda 80'ihtilalinin yöneticiler üzerinde yarattığı ürküntü ve çekingenlik eleştirilmemelidir.

Ekonomik yönden güçlü olan özel sektör bu güçle birlikte siyasi gücü de yanına çekmektedir. Kooperatifçilik karşısında güçlü bir özel sektör oluşturmaktadır. Kooperatiflerin finansal sorunlarını çözücü önlemlerin alınmasına öncelik verilmeli ve daha fazla geciktirilmemelidir.

Kooperatiflerde yeterli sayıda yönetici bulunmaması, bazı yöneticilerin bireysel davranışları ön plana çıkarması, bazı yöneticilerde eğitim eksiğinin bulunması kooperatifçiliğe olan güveni azaltmaktadır.

Bütün bunların ışığında fırsatları, tehditleri önleyici ya da ortadan kaldırıcı güç durumuna getirmek gerekmektedir.

8. SONUÇ ve ÖNERİLER

Köy Kalkınma kooperatifleri her yerde ve her dönemde çok amaçlı kooperatifler olarak kurulmuşlardır. Bu kooperatifler; demokratik, bağımsız, tabandan gelen örgütlenmesi ile kırsal alanda kooperatifçiliğin gelişmesine önderlik etmişlerdir.

Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin gelişmesi için öncelikle kooperatifçiliğin önündeki siyasal engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Devlet kooperatiflere karşı olan gerçek görevlerini (eğitim, maddi yardım, mevzuat, gibi) yerine getirmeli ve bu kooperatiflere gerekli ilgiyi göstermelidir. Kooperatiflerin kurulmasından ve gelişmesinden siyasiler rahatsız olmamalıdır. Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin asıl sahibi, kooperatif ortağı olan köylülerdir. Atatürk'ün tarımsal kooperatifleri desteklemesi topluma ve siyasi güce çok iyi empoze edilmeli ki hükümet politikaları kooperatifçiliği destekleyici yönde gelişsin. Ülkemizin yüksek bir tarım potansiyeli vardır. Bu potansiyel büyüme hedeflerine ulaşmada iyi değerlendirilmelidir. Bunun için üretimi arttırıcı etki yapabilecek olan özerk ve bağımsız kooperatiflerden siyasal otoritenin çekinmesi yerine var olan örgütlü yapıyı geliştirmesi ve kullanması daha doğru olacaktır. Hükümet politikalarının kooperatifçiliği destekler yönde olması milletvekillerinin kooperatifçilik bilgisi ile çok ilintilidir. Ayrıca kooperatifçilik bilinci uyandırılmış halk tercihini bu yönde yapacaktır. Ortaklarının, yöneticilerinin ve örgün eğitim kurumları aracılığı ile çevrenin kooperatif eğitimi tamamlanmalı ve kooperatif bilinci geliştirilmelidir.

Tarımın örgütlenmesinde ülke yöneticilerinin ülkemiz gerçeklerine uymayan yanlış politika uygulamaları, köy kalkınma kooperatifçiliğinin gelişmesi yönünde engelleyici bir etki yapmaktadır. Son yıllarda tarımın sorunlarına yönelik çözümler arasında kooperatiflere alternatif olarak başka oluşumlar gösterilmekte ve tarımımızın içinde bulunduğu handikaptan tek çıkış yolu imiş gibi sunulmaktadır. Uluslar arası deneyimler göstermiştir ki, kooperatifler (kooperatifler içinde de özellikle çok amaçlı demokratik tarımsal kalkınma kooperatifleri) tarımın sorunlarının çözümünde tek örgütlenme biçimidir. AB'nin kooperatifçilik projelerine kolay kaynak aktarıyor olması değerlendirilmeli ve kooperatif alternatifi olarak düşünülen birliklerin teşvikinden vazgeçilmelidir.

Sorunlara çözüm aranırken insani ilişkilerin ciddi anlamda iyi olması gerekmektedir. Bazı grupların fedakârlıkla bir araya gelmesi zorunludur. İlgili kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları, kooperatif üst örgüt yöneticileri, sivil toplum örgütleri ile üniversiteler bu fedakârlığı yapacak gruplar içerisinde sayılabilir. Var olan kooperatiflerin gelişebilmesi için ortaklar arasında oluşan güvensizlik duygusunun ve buna bağlı kopmaların yaşanmasını engelleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Kırsal kalkınmadaki en önemli aracın tarımsal kalkınma kooperatifleri olduğu vurgulanmalı, bu manada başarılı kooperatifler incelenmeli ve model olarak alınmalıdır. İletişim kanalları yoluyla bu kooperatiflerin tanıtımı ve reklamı yapılmalıdır.

Türkiye’de tarımsal kalkınma kooperatiflerinin istenen düzeye gelebilmesi için; liderlik ve yöneticilik vasfı olan, kooperatifçilik ruhuna sahip, kooperatifçilik konusunda yetişmiş uzmanların ve tecrübeli yöneticilerin kooperatiflerin yönetiminde olması ve işbirliği ile iyi bir işletmecilik ve yöneticilik yapılması, böylelikle özel sektörün bertaraf edilmesi gerekmektedir.

Kooperatifin çalışma konusu, iş hacmi, fiyat politikası, ortak sayısı, ortakların mali gücü ile katılımcılığı, faaliyetlerinde izlediği ortak ve ortak olmayanlar ile ilgili işlemler, sermaye piyasasında geçerli olan şartlar kooperatifin finansmanında etkili olan unsurlardır. Kooperatiflerin işletme sermayesi noksanlıklarının giderilmesi ve gerekli iş hacminin sağlanması lazımdır. Kooperatif bankası kooperatif ve üst örgütlerine kredi veren; ancak, aynı zamanda kooperatif üst örgütleri tarafından kurulup işletilen, onların sahip olduğu bankadır. Kooperatif bankası bir kooperatif kuruluşu olduğu için kredi verdiği kooperatifleri ve üst örgütleri denetlemesi özdenetim olarak değerlendirilmekte ve demokratik yönetim ilkesi zedelememektedir. Kooperatif birlikleri ortak payda olan kooperatifler bankasını hayata geçirmek için birlikte ve işbirliği içerisinde hareket etmek zorundadır.

Köy kalkınma kooperatifleri, köylüyü köyünde kalkındırmayı amaçlayan bunu ilk kez düşünce ve uygulamaya koyan kooperatiflerdir. Bu yolla köylünün ürünü doğrudan değil, sanayiden geçerek pazarlanmalıdır. Bir boyutuyla sanayileşme köylerden, hammaddenin üretildiği yerlerden başlatılmalı, yukarıya ulusal ölçeğe doğru götürülmelidir. Köy kalkınma kooperatiflerinin geliştirdiği bu düşüncenin köy kooperatifçiliğine kazandırdığı en önemli kazanım köyü ve köylüleri kalkındıracak olan köy sanayidir. Özellikle son dönemlerde kooperatifler üreticiden ürünü sadece alıp-

satan kuruluşlar haline getirilerek tekellere hizmet verme amaçlı anlayışlar haline getirilmek istenmektedir. Kooperatifler sadece ürün alıp satan kuruluşlar değildir. Sahip oldukları işletmeler ile üreticinin ürünlerini işleyip mamul madde halinde pazarlayarak değerlendiren ekonomik birimler olmanın yanında, aynı zamanda toplumda kültürel gelişmenin ve demokrasinin işlerlik kazanmasında rol oynayan sosyal birimlerdir. Köy Kalkınma Kooperatifleri ekonomik büyüme ve kalkınmaya çok önemli katkılarda buldukları gibi, aynı zamanda demokrasiyi yerleştirip kökleştirmeye çalışan, demokrasi alışkanlığı yaratan ve demokrasiyi bir yaşama biçimine dönüştüren kuruluşlardır.

Bunların yanında çok amaçlı kooperatifler ülkemizde kooperatifçilik ilkelerinin uygulanması açısından da önemlidirler. Yapılan araştırmalar bu kooperatiflerin tüm kooperatifçilik ilkelerinin uygulanmasında önde geldiğini göstermektedir. Ayrıca yine yapılan araştırmalarda bu kooperatifleri ortaklarının daha fazla benimsediği, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ortaklarının; tamamının aktif olarak kooperatifleri ile ekonomik ilişkide buldukları, yönetime katılımları ve kooperatifçilik bilinçlerinin de diğer kooperatiflere oranla oldukça yüksek olduğu, %60,86 oranında genel kurula katıldıkları bu oranın diğer kooperatiflerde %20 civarında kaldığı görülmüştür (Özdemir 2005).

Ülkemizde uygulandığı söylenen ve devletten destek almayanın yok olduğu bir “Serbest Piyasa Ekonomisi” söz konusudur. Bu koşullarda kooperatifler çıkarılan engellerle bir sektör olarak piyasada etkin bir şekilde yer alamamakta ve ülkemiz ekonomisinde kalkınma ve büyüme alanında da herhangi bir iyileşme gözlenememektedir. Her şeyden önce büyük çoğunluğu küçük işletmelerden oluşan tarımımızda kooperatifleşmenin engellenmesi ile tarımda gelir dağılımı, girdi ve teknoloji kullanımı yetersiz kalmaktadır. Verimlilik yükseltilemediğinden tarımsal üretimin artırılması da mümkün olamamaktadır. Hatta üretimi bol miktarda yapılan tarımsal ürünlerde bile belli dönemlerde, kooperatiflerin piyasada etkin bir şekilde yer almaları sağlanamadığından, ortaya çıkan pazarlama sorunları nedeniyle kıtlık çekilebilmekte ve piyasada sağlıklı bir rekabet ortamı oluşmamaktadır.

Bu nedenle ülkemizde tarımsal kalkınma kooperatiflerinin sorunlarının çözülememesi tarımımız gelişimine olduğu kadar, ulusal çıkarlarımıza da aykırıdır.

Devlet kontrolündeki Tarım Satış Kooperatifleri, Tarım Kredi Kooperatifleri ve diğer kooperatifler, ulular arası kooperatifçilik ilkelerine uygun olarak, üretici ortakları tarafından yönetilebilecek bir konumda demokratik bir yapıya kavuşturulmalı ve bütün tarım kooperatifleri demokratik kooperatifçilik çatısı altında birleştirilmelidir ki, ülkemiz tarımında güçlü bir kooperatifleşme sağlanarak sorunların çözümünde önemli bir adım atılmış olsun. Geçmişte yaşanan olumsuzluklara rağmen, sayısal boyutuyla ülkenin bir kurumu, köylünün gerçeği olduğunu ortaya koyan köy kalkınma kooperatifleri, yapısal sorunları çözümlenip, diğer tamamlayıcı yapısal araçlarla bütünleştirildiği ve yönlendirildikleri zaman bir kalkınma aracı olarak gerçek rollerini rahatlıkla yapabilirler.

Özellikle ülkemizin tarımsal kalkınması için bu tip kooperatiflerin desteklenmesi gerekmektedir. İstihdamı ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek ancak gelişmiş ülkelerdeki benzerleri gibi bu tür bağımsız demokratik kooperatiflerle gerçekleşecektir. Köy kalkınma kooperatifleri bugün olması gereken yerde değildir. Bunun mevzuat sorunundan tutunda ekonomik gücün yetersizliği gibi birçok nedeni vardır. Kooperatifleri geliştiren, çalışma koşullarını iyileştiren, destekleyen, yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır. Daha içten ve daha büyük bir toplumsal bütünleşme için kooperatif ortağı olmak gereklidir.

Kırsal gelişmenin dolayısıyla ülkemizin kalkınmasının gerçekleştirilmesi kooperatifler ve kooperatifçilik ile özellikle de ihtiyaçların çeşitliliği göz önüne alındığında çok amaçlı köy kalkınma kooperatifleri ile gerçekleşebilecektir. Başka bir model aramaya gerek yoktur.

Bu noktalardan yola çıkarak;

1-Devlet tarımsal kalkınma kooperatifçiliğinin gelişmesi için anayasa da var olan görevlerini tam olarak yerine getirmelidir. Kooperatiflerin olağan kararlarını uygulamaya koyabilmeleri için çoğu zaman Bakanlık düzeyinde onay gerekmektedir. Devletin bu kararları onaylaması sürecinde oyalayıcı değil yapıcı, yol gösterici tavır içinde olması gerekmektedir.

2-Kooperatifler arası işbirliğinin ekonomik birçok sorunu da çözebilecek ve ürünü en iyi şekilde değerlendirmek için birlikte faaliyet gösterecek şekilde güçlendirilmesi gerekmektedir. Yasal düzenlemelerle kooperatiflerin daha çok

bölünerek etkisiz konuma getirilmesi değil, birleşerek etkin çalışma yolunun açılması gerekmektedir. Bu arada kooperatif yöneticilerinin dikkatli olup ekonomik çıkarlarını düşünerek yasaların düzenlenmesine katkıda bulunması gerekmektedir.

3-Tarımsal kalkınma kooperatiflerinin pek çok sorununu tek elden takip edecek ve çözebilecek, güçlü bir yönetici kadrosu olan, ortak merkez birliğinin kurulması gerekmektedir.

4-Kooperatif işletmelerin ve birliklerin profesyonel kadrolarla yönetilmesi gerekmektedir.

5-Kooperatif ortağı seçilmiş yöneticiler de daha çok kooperatiflerle ilgili politika oluşturma gibi sosyal çalışmalarda öne çıkmalıdır.

6-Kooperatif üst örgütleri asıl çalışma alanları olan konularda yatırım yapmalıdırlar. Bunun için hükümetlerin kooperatiflere gerekli kredi ve hibe olanakları sağlaması ve desteklemesi gerekmektedir.

Devlet ve üretici, beraber hareket ederlerse, Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri hak ettikleri noktaya ulaşacaklardır.

9. KAYNAKLAR

- Abadan U. N (2002).** Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, No: 2002-10 İstanbul.
- Anonim (2008a).** Kooperatifçilik Sektörünün Yasal Çerçevesinin Yeniden Düzenlenmesi Çalışmaları, Düzenleyici Etki Analizi Raporu. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müd. WWW.tedgem.gov.tr. (erişim tarihi Mart 2008).
- Anonim (2008b).** www.tedgem.gov.tr. (erişim tarihi 20 Ekim 2008).
- Anonim (2008c).** Köy-koop, Tus-Koop ve Çay-Koop Merkez Birliklerinin Genel Kurul Toplantılarında Or-Koop Merkez Birliği ile birleşme kararları alındı. www.Orkoop.org.tr. (erişim tarihi 4 Ağustos 2008).
- Anonim (2008d).** www.Orkoop.org.tr (erişim tarihi 20 Ekim 2008).
- Anonim (2008e).** www.tedgem.gov.tr (erişim tarihi 20 Ekim 2008).
- Artukoğlu O. S (2005).** Yurt Dışı İşçi Tasarruflarının Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Banka Sistemi ve Türkiye Ekonomisi Üzerine etkileri. Uzmanlık yeterlilik tezi, T.C. Merkez Bankası Dövizler Genel Müdürlüğü, Kasım 2005 Ankara.
- Çıkmın A, Ünver A, Tan A, Karalar R, Ünel N (1991).** Köy-Koop Birliğinde Örgütlenme ve Finansman Sorunları Paneli sonuç bildirisi, 1 Haziran 1991 İzmir.
- Çıkmın A (2007).** Sözlü görüşme, Ege Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir (görüşme tarihi Temmuz 2007).
- Dingaz N (2008).** Sütte Oynanan Oyunlar. www.köy-koop.org/ (erişim tarihi 14 Mayıs 2008)
- Ecevit B (1979).** “Ziraat Bankası Yasası” Milliyet, 21 Nisan 1979.
- İlbaş H (1995).** Zeynel Kozanoğlu’na yazdığı mektup, Mahmut Türkmenoğlu ve Bademler Kooperatifi, Meltem Ofset, 327 s, İzmir.
- İnan İ.H, Gülçubuk B, Ertuğrul C, Kantürer E, Dilmen Ö, Bara A (1998).** Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi. Türk Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği, Ziraat Mühendisleri Odası V. Teknik Kongre, Ankara (17.01.2000, çağrılı konuşma)
- İnan İ.H (2004).** Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No:2004-40 İstanbul.

- Kantürer E (2007).** Sözlü görüşme, Köy-Koop Kırklareli Birliği Başkanı, Istranca Süt Ürünleri İşletmesi Kırklareli (görüşme tarihi Mayıs 2007).
- Kocaman C (1995).** Zeynel Kozanoğlu'na yazdığı mektup, Mahmut Türkmenoğlu ve Bademler Kooperatifi, Meltem Ofset, 327 s, İzmir.
- Kozanoğlu Z (1995).** Mahmut Türkmenoğlu ve Türkmenler Kooperatifi. Meltem Ofset, 327s, İzmir.
- Mülayim Z. G. (1974).** "Kooperatifler Bankası" Cumhuriyet, 31 Temmuz 1974.
- Mülayim Z. G. (1977).** "Köy-Koop". Cumhuriyet, 11 Mayıs 1977.
- Mülayim Z. G. (1990).** Kooperatiflerde Üst Örgütlenme. Ziraat Dünyası, sayı 397, Mart 1990.
- Mülayim Z. G. (1995).** Zeynel Kozanoğlu'na yazdığı mektup, Mahmut Türkmenoğlu ve Bademler Kooperatifi, Meltem Ofset, 327 s, İzmir.
- Mülayim Z. G. (2003).** Kooperatifçilik. Yetkin Yayınları, 640s, Ankara.
- Özdemir G (2005).** Cooperative-Shareholder, Relations in Agricultural Cooperatives in Turkey, Journal of Assion Economics, Volume 16, Issue 2, April 2005, Pages 315-325.
- Özkurnaz M (2007).** Sözlü görüşme, Köy-Koop Merkez Birliği Genel Başkanı, Çanakkale.
- Penninx R ve Renselaar V (1979).** Gurbet, Minnet, Üç Kuruşluk Servet. Yurt Dışındaki İşçilerin Tasarruflarını Türkiye'de İşçi Şirketleri ve Köy Kalkınma Kooperatifleri aracılığı ile Verimli Bir Biçimde Yatırıma Dönüştürme üzerine bir inceleme. Ajans ve Matbaacılık Sanayi Ankara.
- Tarhan N (1979).** Köy-Koop'a bağlı 54 il birlik başkanının demokratik halk kooperatifçiliği doğrultusundaki çalışmaların değerlendirilmesi. Genel Merkezden Haberler (yayın tarihi 5 Ağustos 1979).
- Ülgen Y (2008).** Köy-Koop Hareketinin Türk Kooperatifçiliğinin Gelişmesine Olan Etkileri. VIII. Tarım Ekonomisi Kongresi, s.304-312, Bursa.
- Ünver A (2007).** Sözlü görüşme, Köy-Koop İzmir Birliği Eski Başkanı, İzmir.
- Varol H. N (2007).** Sözlü Görüşme, Köy-Koop İzmir Birliği Başkanı, Bademler Köyü Urla/ İzmir (görüşme tarihi Temmuz 2007).

Yavuz N (2007). Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Objektif Bir Bakış, Gelişmelerin Önündeki Engeller ve Yapılması Gerekenler. HayKoop Sakarya Bölge Birliği Yayınları, www.Haykoop.org. (erişim tarihi Mayıs 2007).

Yercan M (2004). Sürdürülebilir Kooperatifçilik. Kırsal Alanda Sürdürülebilir kooperatifçiliğin örgütlenme Modeli Paneli, 13 Mayıs 2004 Abant.

ESAS NO: 1991/7
KARAR NO: 1991/1562

DAVACI : S.S.İzmir Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği
VEKİLİ : Av. Turan Karakaş
Mithatpaşa No.167/3 Konak-İZMİR
DAVALI : TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
DAVANIN ÖZETİ : Davacı Kooperatif Birliğinin 3476 sayılı yasa uyarınca ana sözleşmesini yasaya uygun hale getirmek için gerekli değişiklikleri yaptığı halde başvurusunun hazırlanan tip ana sözleşmeye uygun olmadığından bahisle reddi yolundaki 14.8.1990 gün ve 786-2/1622-6949 sayılı davalı idare işleminin iptali istenidir.
SAVUNMANIN ÖZETİ : Yasal dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi gerektiği yolundadır.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Karar veren Ankara 6 nci İdare Mahkemesince işin gereği görüldü:

Dava, S.S.İzmir Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliğinin hazırlanmış olduğu ana sözleşmeye göre 3476 sayılı kanuna intibakının yapılması isteminin reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Davalı idare hernekadar 3476 sayılı kanunun geçici 2. maddesi gereğince kooperatif üst kuruluşlarının intibak mecburiyeti bulunmadığını ileri sürüyor ise de aynı zamanda davacı birliğin ana sözleşmesinin 3476 sayılı kanun hükümlerine aykırı bir çok maddesi bulunduğu gerekçesiyle davacı birlikten bakanlıkca hazırlanan ana sözleşmelerden bünyesine uygun olanını seçmesini istemesi karşısında davacı birliğin intibak mecburiyeti bulunmadığı yolundaki savının dayanağı kalmamaktadır.

Dosyanın incelenmesinden, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa 3476 sayılı kanunla getirilen geçici 2 inci maddeye göre, faaliyetten bulunan kooperatifler için ana sözleşmelerinin iki yıl içinde bu kanun hükümlerine intibak zorunluluğunun getirildiği, bu süre içinde intibak yapılmayan kooperatiflerin dağılmış sayılacakları ve Kanunun tasfiye ile görevli kimseler tarafından tasfiyeye geçilmediği takdirde ilgili Bakanlık veya Hazinece tasfiye memuru atanacağı, iki yıllık sürenin 25.10.1990 tarihinde sona erdiği; davacı kooperatifin bu süre içinde intibakını yaparak taslak ana sözleşmelerini ilgili Bakanlık olan Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'na göndermelerine rağmen, taslakları Bakanlık tarafından Kanunun 83.maddesine göre hazırlanan taslağa uymaması nedeniyle iade edildiği ve sürenin dolmasından sonra da tasfiye için harekete geçildiği anlaşılmaktadır.

/...

Kanunun 86. maddesinde ilgili Bakanlıkça örnek ana sözleşmenin tasarruflanacağına ilişkin bir hüküm yer almakla birlikte örnek ana sözleşmeye uyulmasının zorunlu olduğu hususu kanunda yer alınmış olup ilgili Bakanlıkların kooperatiflerle ilgili görev ve yetkileri kanunda düzenlenmiştir. Bakanlık davacı kooperatifin 2 yıllık süre içinde kanundaki değişikliklere uymamasak suretiyle dağılmış sayıldığını kabul ederek kanunun 81,82,83 maddeleri doğrultusunda tasfiye ile ilgili girişimlerde bulunarak adli yargıda görevsizlik kararı verilmesi üzerine bu kez davacılarca idari dava açmak yoluna gidilmiştir.

1163 sayılı kooperatifler kanununun 3 üncü maddesinde kuruluşta ana sözleşmenin ilgili Bakanlığın kuruluş izni vermesi halinde tescil ve ilan edileceği belirtilmiştir. Ana sözleşmede yapılacak değişikliklerin de aynı biçimde tescil ve ilanının gerekeceği açıktır. Aynı maddede ana sözleşmeye konulacak hususlar sayılmış, bu hususların hangilerininin mecburi olduğu 4. maddede, ihtiyari olanlar ise 5 inci madde ile belirlenmiştir.

Davalı idare savunmasında davacılar tarafından intibak nedeni ile hazırlanan ana sözleşmenin yedi madde halinde sayılan nedenlerle kanuna aykırı olduğu ileri sürmektedir.

1- Davacı kooperatif tarafından hazırlanan ana sözleşmenin 40(a), 62,54,67 maddelerinde genel kurul toplantısına katılmak için üç ay önce ortak olmak kaydı dışında, kooperatife karşı yükümlerini yerine getirmek koşulunun yer alması Kanunun 26 ıncı maddesine aykırılık olarak gösterilmiştir.

Kanunun 26 ıncı maddesinde yalnızca 3 ay önce ortak olmasının genel kurula katılmak için yeterli olduğu hükümleri getirilmiş olup örnek sözleşmede de bu konuda başka bir koşula yer verilmemiştir.

Kooperatif Genel Kurulunun toplanması, karar alınması, oy kullanılması hali kanunun 5 inci maddesinde ihtiyari hükümler arasında sayılmış olup, bu hususta uyulması gereken mecburi hükümler bulunmamakta olduğu gibi, kooperatifin sağlıklı işleyişi ile ilgili olarak konulan söz konusu hüküm kanuna aykırı sayılamayacağından davalı idarenin bu konudaki itirazının bir dayanağı bulunmamaktadır.

/...

2- Davalı idare Kanunun 4. maddesi 4. fıkrasında yer alan ve mecburi hükümlerden olan ortaklık payı tutarının sözleşmede yer alması ve kooperatife giren her şahıstan en az bir ortaklık payı alınması hükümlerinin kooperatif sözleşmesinde yer almadığını belirtmekte ise de bu hususlar Kooperatif ana sözleşmesinin 29. maddesinde, kanunun 19. maddesine aynen uyar biçimde bulunmaktadır.

3- Davalı idare denetçilerin genel kurul kararı ile görevden alınması gerekirken kooperatif sözleşmesinin 73. maddesinde buna aykırı bir hüküm yer aldığını ileri sürmekte ise de, söz konusu 73. maddede yönetim kurulu ve denetçilerin görevlerinden veya suç teşkil eden eylemlerinden ötürü istisnaen görevden uzaklaştırılmaları hususu düzenlenmiş olup, 57/j maddesinde yönetim kurulu üyeleri ve denetçilerin görevine genel kurul kararı ile son verileceği hükmü bulunmaktadır. Ayrıca benzer durumlarda istisnaen görevden uzaklaştırmaya ilişkin hüküm davalı Bakanlıkça hazırlanan örnek sözleşmenin 88.inci maddesinde de bulunmaktadır.

4- Kooperatif ana sözleşmesinde Kanunun 56 madde 6. ve 8. paragrafta yer alan hükümlere yer verilmediği ileri sürülmekte ise de taslağın 76. maddesinde yönetim kurulunda meydana gelebilecek noksanlıkların tamamlanması usulü düzenlenmiş olup bunun dışındaki ceza hükmünün sözleşmede yer alması gerekmediği gibi Yönetim Kurulu üyelerine verilecek ücret v.s.nin de ana sözleşmede yer alması mecburiyeti kanunda bulunmamaktadır

5- 1163 sayılı kanunun 90 ıncı maddesinde yer alan kooperatiflerin üst kuruluşlarca denetlenmesi hükmüne kooperatif ana sözleşmesinde yer verilmiş olması da keza kanuna aykırılık gibi gösterilmişse de kanunun 90. maddesi teftiş ve denetleme ile ilgili olup ayrıca ceza hükümlerini de içeren ve üst kuruluşların denetimi ile ilgili bir madde olup bu maddenin sözleşmede yer alması şart olmadığı gibi, sözleşmede bulunup bulunmaması yapılacak denetimi etkilemez.

6- Davalı Bakanlık, Kanunun mecburi niteliğesi 16. maddesi hükmüne kooperatif sözleşmesinde yer verilmediğini iddia etmekte ise de kooperatif sözleşmesinin 21. maddesinde bu husus kanuna ve örnek sözleşmeye uygun bir şekilde düzenlenmiştir.

7- Kanunun 63. maddesindeki kooperatifin aczi halinde yapılacak işler yönünden kanuna aykırı hükümler getirildiği ileri sürülmekte ise de kooperatif sözleşmesinin 84 üncü maddesi ile kanunun 63 ve maddelerin karşılaştırılmasında bir aykırılık görülmüdüğü gibi bu hususun mecburi hükümlerden olmaması nedeniyle konunun tartışılması gereksiz bulunmaktadır.

T.C.

ANKARA

6 NCI İDARE MAHKEMESİ

ESAS NO: 1991/7

KARAR NO: 1991/1562

- 4 -

Davalı idarenin iddiaları yukarıda ayrı ayrı incelenmiş olup, ileri sürülen kanuna aykırılığın bulunmadığı anlaşıldığından davalı idarece tesis edilen işlemlerde mevzuata uyarlılık bulunmamıştır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu işlemin iptaline,60.000.-(altmışbin)₺ avukatlık ücreti ile aşağıda dökümanı yapılan 76.300.-(yetmişaltıbinüçyüz)₺ yargılama giderinin davalı idareden alınarak davacıya verilmesine, artan posta giderinin istemi halinde Yazı İşleri Müdürlüğüne davacıya iadesine 3.10.1991 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

ÜYE
Sevim DÜNDAR
26658

ÜYE
Nalan TERZİ
27713

YARGILAMA GİDERLERİ :

Başvuru Harcı	: 7.700.-₺
Karar Harcı	: 7.700.-₺
YD Harcı	: 12.400.-₺
Posta Gideri	: 48.500.-₺ ;
TOPLAM	: 76.300.-₺

ÖZGEÇMİŞ

Yıldız Ülgen, 1968 yılında Balıkesir İlinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Balıkesir’de tamamladı. 1989 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ni bitirdi. Özel sektörde çeşitli kurumlarda çalıştı.

1997 yılından itibaren Ticaret Meslek Lisesinde muhasebe-finance grubu öğretmeni ve Pazarlama Perakende Alan Şefliğine atanmış, halen devam etmektedir.